

Karl Marx și Friedrich Engels

Manifestul Partidului Comunist

Scris: decembrie 1847 - ianuarie 1848

Publicat: februarie 1848

Sursa: K. Marx, F. Engels, *Manifestul Partidului Comunist*, Editura Politică, 1962;

K. Marx, F. Engels, *Opere alese în două volume*, ediția a 3-a, vol. 1, Editura Politică, 1966, p. 5-42

Cuprins

Prefață la ediția germană din 1872.....	3
Prefață la ediția rusă din 1882.....	4
Prefață la ediția germană din 1883.....	6
Prefață la ediția engleză din 1888.....	7
Prefață la ediția germană din 1890.....	10
Prefață la ediția poloneză din 1892.....	14
Prefață la ediția italiană din 1893.....	15
Manifestul Partidului Comunist	17
I. Burghezi și proletari.....	17
II. Proletari și comuniști.....	25
III. Literatura socialistă și comunistă.....	31
1. Socialismul reacționar.....	31
a) Socialismul feudal.....	31
b) Socialismul mic-burghez.....	33
c) Socialismul german sau „adevăratul” socialism.....	34
2. Socialismul conservator sau burghez.....	35
3. Socialismul și comunismul critico-utopic.....	36
IV. Poziția comuniștilor față de diferitele partide de opoziție.....	38

Prezenta traducere a fost întocmită în colectivul de redacție al Editurii Politice după ediția în limba germană, apărută în Editura în limbi străine, Moscova, 1945.

Textul „Manifestului Partidului Comunist“ este cel original apărut în 1848. S-a ținut seama de notele și completările făcute de Engels la ediția engleză din 1888 și de notele și schimbările făcute de Engels la ediția germană din 1890. De asemenea a fost inclusă și prefața la ediția rusă din 1882. (*Nota Editurii Politice, 1962.*)

„*Manifestul Partidului Comunist*“ este cel mai mareț document-program al comunismului științific. „Această mică cărticică valorează cât volume întregi: în spiritul ei trăiește și se mișcă pînă în ziua de azi întregul proletariat organizat și luptător al lumii civilizate“ (Lenin). Scris de Karl Marx și Friedrich Engels ca program al Ligii comuniștilor, „Manifestul Partidului Comunist“ a fost publicat pentru prima oară la Londra, în februarie 1848, în ediție separată de 23 de pagini. În martie—iulie 1848 „Manifestul Partidului Comunist“ a apărut în organul de presă democrat al emigranților germani „Deutsche Londoner Zeitung“. Textul german a fost tipărit în același an, la Londra, sub formă de broșură separată de 30 de pagini, în care au fost corectate unele greșeli de tipar din prima ediție și îmbunătățită punctuația. Acest text a fost folosit de către Marx și Engels ca bază pentru ediții autorizate ulterioare. În 1848 s-au făcut de asemenea traduceri ale „Manifestului“ într-o serie de limbi europene (franceză, poloneză, italiană, daneză, flamandă și suedeză). În edițiile din 1848 nu au fost menționate numele autorilor; numele lor au fost indicate pentru prima oară în prefața scrisă de J. Harney în 1850, cu prilejul publicării primei traduceri engleze în organul de presă al cartiștilor, „Red Republican“.

Prima ediție rusă a „Manifestului Partidului Comunist“ a apărut în 1869 la Geneva, în traducerea lui Bakunin, care într-o serie de locuri a denaturat conținutul „Manifestului“. Lipsurile primei ediții au fost înlăturate în ediția apărută la Geneva în 1882, în traducerea lui Plehanov. Traducerea lui Plehanov a pus bazele răspîndirii largi a ideilor „Manifestului“ în Rusia. Acordînd o mare importanță propagării marxismului în Rusia, Marx și Engels au scris o prefață specială pentru această ediție.

După moartea lui Marx au apărut o serie de ediții ale „Manifestului“ revăzute de Engels; în 1883 — o ediție germană cu o prefață a lui Engels; în 1888 — o ediție engleză în traducerea lui Samuel Moore, fiind redactată de Engels și însoțită de prefața și notele făcute de el; în 1890 — o ediție germană cu o nouă prefață a lui Engels; la aceasta din urmă Engels a scris de asemenea câteva note. În 1885 s-a publicat în „Le Socialiste“ traducerea franceză a „Manifestului“ făcută de fiica lui Marx, Laura Lafargue, și revăzută de Engels. Engels a scris prefața la ediția poloneză din 1892 a „Manifestului“ și la cea italiană din 1893.

În limba română „Manifestul Partidului Comunist“ a apărut pentru prima oară la Iași în 1892, în traducerea lui P. Mușoiu, din limba franceză, după textul cuprins în cartea lui Mermeix „La France socialiste“. Prefețele au fost date după ediția a patra germană, pe care autorul versiunii românești afirmă, în prefață, că le-a folosit la verificarea traducerii sale. În 1913 a apărut o nouă ediție în limba română, în traducerea lui I. Sion, cu o introducere de dr. C. Racovski (Biblioteca „România muncitoare“) care cuprinde, pe lîngă prefețele lui K. Marx și F. Engels, și prefețele la ediția rusă din 1882. În cea de-a treia ediție, apărută în 1922, traducerea este semnată tot de I. Sion. Introducerea d-rului C. Racovski este înlocuită cu o precuvîntare a lui K. Kautsky (Biblioteca socialistă). (*Nota Editurii Politice, 1966.*)

Prefață la ediția germană din 1872¹

„Liga comuniștilor“, organizație internațională a muncitorilor², care în condițiile de atunci nu putea fi, desigur, decât secretă, la Congresul de la Londra din noiembrie 1847 ne-a însărcinat pe subsemnații să alcătuim un amplu program, teoretic și practic, al partidului destinat publicității. Așa s-a născut acest „Manifest“, al cărui manuscris a fost trimis la Londra cu câteva săptămâni înainte de revoluția din februarie³ pentru a fi tipărit. Publicat pentru prima oară în limba germană, el a apărut în această limbă în Germania, Anglia și America, în cel puțin 12 ediții diferite. În limba engleză a apărut pentru prima dată în 1850, la Londra, în „Red Republican“, fiind tradus de Miss Helen Macfarlane⁴, iar în 1871 el a fost editat în America în cel puțin trei traduceri diferite. În limba franceză „Manifestul“ a apărut pentru prima oară la Paris, cu puțin timp înainte de insurecția din iunie 1848⁵, și, recent, în „Le Socialiste“ din New York⁶. În momentul de față se pregătește o nouă traducere. În limba polonă „Manifestul“ a apărut la Londra imediat după prima ediție germană. În limba rusă a apărut la Geneva în deceniul al 7-lea⁷. În limba daneză a fost, de asemenea, tradus curând după apariție.

Oricât de mult s-ar fi schimbat condițiile în ultimii douăzeci și cinci de ani, principiile generale, dezvoltate în acest „Manifest“ sînt, în linii mari, valabile și astăzi. Pe alocuri ar fi nevoie de unele îndreptări. Aplicarea practică a acestor principii va depinde, după cum se spune chiar în „Manifest“, pretutindeni și întotdeauna de condițiile istorice date, și de acea măsurile revoluționare propuse la sfîrșitul capitolului al II-lea nu prezintă o importanță specială. În prezent, acest pasaj ar suna în multe privințe altfel. Dată fiind uriașa dezvoltare a marii industrii în ultimii douăzeci și cinci de ani și progresul realizat o dată cu aceasta, dată fiind aderarea tot mai largă a clasei muncitoare la partid, experiența practică mai întîi a revoluției din februarie și, într-o măsură și mai mare, a Comunei din Paris, cînd proletariatul a deținut pentru prima oară puterea politică timp de două luni, acest program este pe alocuri învechit. Comuna a dovedit îndeosebi că „clasa muncitoare nu poate să ia pur și simplu în stăpînire mașina de stat așa cum este și să o pună în funcțiune pentru propriile sale scopuri“ (vezi „Războiul civil din Franța, Adresa Consiliului General al Asociației Internaționale a

¹ Ediția germană din 1872 a „Manifestului“ cu o prefață scrisă de Marx și Engels și câteva mici corecturi în text a apărut din inițiativa redacției ziarului „Volksstaat“. Ediția din 1872, ca și edițiile germane ulterioare, din 1883 și 1890, au apărut sub titlul „Manifestul Comunist“. — *Nota red. (ed. 1966)*

² Comp. Friedrich Engels: Prefață [(la ediția engleză din 1888) a „Manifestului Partidului Comunist“]. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 21, București, Editura politică, 1965, p. 349; F. Engels. „Cu privire la istoria Ligii comuniștilor“. Op. cit., p. 207 — *Nota trad.*) — *Nota red. (ed. 1966)*

³ E vorba de revoluția din februarie 1848 din Franța. — *Nota red.*

⁴ Această primă traducere engleză a „Manifestului“, întocmită de Helen Macfarlane, a fost publicată în noiembrie 1850, în formă prescurtată, în numerele 21—24 ale săptămînalului „The Red Republican“ sub titlul „Manifesto of the Communist Party“.

„The Red Republican“ — săptămînal cartist editat de George Julian Harney la Londra din iunie pînă în noiembrie 1850. — *Nota red. (ed. 1966)*

⁵ *Insurecția din iunie 1848* — insurecția muncitorilor din Paris care a avut loc între 24 și 26 iunie 1848 și a fost reprimată cu cruzime de ministrul de război Cavaignac; ea a fost „prima mare bătălie dintre proletariat și burghezie“ (Engels). — *Nota red. (ed. 1966)*

⁶ Această ediție franceză a „Manifestului“ a apărut (incompletă) în săptămînalul „Le Socialiste“ în ianuarie și februarie 1872.

„Le Socialiste“ — săptămînal, a apărut din octombrie 1871 pînă în mai 1873 la New York, în limba franceză; din decembrie 1871 pînă în octombrie 1872 — organ de presă al secțiilor franceze ale Asociației Internaționale a Muncitorilor în S.U.A.; a susținut elementele burgheze și mic-burgheze din Federația nord-americană a Internaționalei. După Congresul de la Haga a rupt cu Internaționala. — *Nota red. (ed. 1966)*

⁷ Această primă ediție rusă a „Manifestului“ a apărut la Geneva în 1869 într-o broșură de o coală și jumătate, fără copertă interioară (nu se indica numele autorilor și traducătorului, nici locul și anul apariției ei). (Vezi și adnotările 9 și 10.). — *Nota red. (ed. 1966)*

Muncitorilor“⁸, ediția germană, pag. 19, unde această idee este dezvoltată mai pe larg⁸). Apoi, este de la sine înțeles că în prezent critica făcută literaturii socialiste este incompletă, întrucât ea merge numai pînă la 1847; la fel și observațiile în legătură cu poziția comuniștilor față de diferitele partide de opoziție din diferite țări (capitolul al IV-lea), deși în esență valabile și în prezent, sînt totuși învechite în ceea ce privește aplicarea în practică, pentru simplul fapt că situația politică s-a schimbat cu desăvîrșire și că dezvoltarea istorică a măturat majoritatea partidelor enumerate acolo.

„Manifestul“ este însă un document istoric pe care noi considerăm că nu mai avem dreptul să-l schimbăm. O viitoare ediție va apărea, probabil, însoțită de o introducere care să cuprindă intervalul dintre 1847 și pînă azi; ediția de față a venit pe neașteptate și noi nu am avut răgazul să facem acest lucru.

Karl Marx, Friedrich Engels

Londra, 24 iunie 1872

Scris pentru cea de-a doua ediție germană autorizată a lucrării lui K. Marx și F. Engels: „Manifestul Partidului Comunist“. Ediția nouă, cu o prefață a autorului. Leipzig 1872. Se tipărește după K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 97-98. — *Nota red. Editurii Politice, 1966*

Prefață la ediția rusă din 1882⁹

Prima ediție rusă a „Manifestului Partidului Comunist“, în traducerea lui Bakunin, a apărut pe la începutul deceniului al 7-lea în imprimăria ziarului „Kolokol“¹⁰. Pe vremea

⁸ Despre marea importanță care trebuie acordată învățămintelor Comunei din Paris, rezumate în fraza citată, Lenin vorbește în special în capitolul al III-lea al lucrării sale „Statul și revoluția“ (V. I. Lenin. „Opere complete“, vol. 33, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 35—56). — *Nota red. (ed. 1966)*

⁹ Această prefață a fost scrisă pentru cea de-a doua ediție rusă, din 1882, a „Manifestului“. Ea este ultima prefață elaborată în comun de Marx și Engels și există în două formulări germane autorizate: în formularea originală din 21 ianuarie 1882, apărută sub îngrijirea lui Marx și Engels, și într-o retroversiune din limba rusă făcută de Engels și datată 1 mai 1890. Volumul de față reproduce prefața în formularea ei originală.

Amănunte asupra diferitelor formulări în limbile germană și rusă ale prefeței respective se găsesc în articolul „Das Vorwort zur russischen Ausgabe des «Kommunistischen Manifestes» in seiner russischen Übersetzung und deutschen Rückübersetzung“, scris de Hans Zikmund („Zeitschrift für Slawistik“, Bd. VIII, Heft 3, Berlin 1963, S. 469—485). — *Nota red. (ed. 1966)*

¹⁰ Ediția menționată a apărut în 1869. În prefața lui Engels la ediția engleză din 1888 data apariției acestei traduceri ruse a „Manifestului“ este de asemenea indicată inexact. — *Nota red.*

Prima ediție rusă a „Manifestului“ a apărut la Londra în 1869 (vezi și adnotarea 7), în «Вольная русская типография», fondată de A. I. Herzen (1812—1870), care edita și ziarul „Kolokol“. Pînă în 1865 ea și-a avut sediul la Londra, apoi la Geneva. În 1867 Herzen a cedat tipografia lui Cernetki.

Referindu-se la data apariției acestei ediții, Marx și Engels au avut, evident, în vedere „începutul deceniului al optulea“. Aceasta reiese din următoarele: 1) la 29 aprilie 1870 Marx îi scria lui Engels că a aflat din presă de apariția traducerii în limba rusă a „Manifestului“ și că a primit din Geneva 6 exemplare din ediția respectivă, din care unul i-l va trimite lui; el mai specifică: „aceasta prezintă întotdeauna interes pentru noi“; 2) în scrisoarea adresată lui Marx la 1 noiembrie 1872, N. I. Utin menționa printre alte informații asupra activității lui Bakunin și faptul că bakuniștii caută să folosească în scopurile lor ediția rusă a „Manifestului“ («Переписки К. Маркса и Ф. Энгельса с русскими литическими деятелями» — „Correspondența lui Marx și Engels cu activiști politici ruși“ —, ed. a 2-a, Moscova, 1951, p. 63); 3) în lucrarea polemică „L'Alliance de la Démocratie Socialiste et l'Association Internationale des Travailleurs“, Londra și Hamburg, p. 89 (Karl Marx, Friedrich Engels, Werke, Bd. 18, S. 425) (vezi și K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 426), elaborată în 1873, deci tot pe la începutul deceniului al optulea, împreună cu Engels și Paul Lafargue și îndreptată împotriva lui Bakunin, Marx scria că ediția rusă a „Manifestului“ a fost anunțată în repetate rînduri în numerele din „Kolokol“ apărute la Geneva în primăvara anului 1870.

aceea, ediția rusă a „Manifestului“ nu putea să reprezinte în ochii Occidentului altceva decât o curiozitate literară. Astăzi, o astfel de părere n-ar mai fi cu putință.

Cît de puțin răspîndită era pe atunci (decembrie 1847) mișcarea proletariatului reiese cel mai limpede din ultimul capitol al „Manifestului“: „Poziția comuniștilor față de diferitele partide de opoziție“ din diferitele țări. În acest capitol nu sînt menționate tocmai Rusia și Statele Unite. Era pe vremea cînd Rusia constituia ultima mare rezervă a întregii reacțiuni europene și cînd emigrația în Statele Unite înghițea tot prisosul de brațe de muncă al proletariatului din Europa. Aceste două țări furnizau Europei materii prime și erau în același timp piețe de desfacere pentru produsele ei industriale. Amîndouă erau deci, pe atunci, într-un fel sau altul, piloni ai ordinii existente în Europa.

Cît de mult s-au schimbat astăzi lucrurile! Tocmai emigrația europeană a permis Americii de Nord să treacă la acea uriașă dezvoltare a producției agricole, care prin concurența ei zdruncină din temelii atît marea cît și mica proprietate funciară din Europa. Ea a permis Statelor Unite să exploateze imensele lor resurse industriale cu o astfel de energie și pe o scară atît de mare, încît monopolului industrial de pînă acum al Europei apusene și în special al Angliei i se va pune capăt în scurt timp. Aceste două împrejurări, la rîndul lor, influențează în sens revoluționar chiar asupra Americii. Proprietatea funciară mică și mijlocie a fermierilor, temelia întregii orînduiri politice a Americii, este învinsă încetul cu încetul de concurența fermelor uriașe; în același timp, în regiunile industriale se dezvoltă pentru întîia oară un proletariat numeros și o concentrare fabuloasă a capitalurilor.

Să trecem acum la Rusia! În timpul revoluției din 1848-1849 nu numai monarhii europeni, ci chiar burghezii din Europa au văzut în intervenția rusă singura salvare posibilă în fața primejdiei proletariatului, care tocmai începuse să se trezească. Țarul a fost proclamat capul reacțiunii europene. Astăzi el e prizonier al revoluției la Gatcina¹¹, iar Rusia constituie detașamentul de avangardă al mișcării revoluționare din Europa.

Sarcina „Manifestului Comunist“ a fost să proclame pieirea inevitabilă și iminentă a proprietății burgheze contemporane. În Rusia însă, alături de o înflorire rapidă a speculațiilor capitaliste și de proprietatea funciară burgheză care abia acum se dezvoltă, mai mult de jumătate din pămînturi se află în proprietatea în obște a țăranilor. Se pune întrebarea: poate obștea rusească, această formă în mare măsură subminată a străvechii proprietății comune asupra pămîntului, să treacă nemijlocit la forma superioară, comunistă, de proprietate comună? Sau trebuie, dimpotrivă, să treacă mai întîi prin același proces de destrămare propriu dezvoltării istorice a Apusului?

Singurul răspuns cu putință astăzi la această întrebare este următorul: dacă revoluția rusă va constitui semnalul unei revoluții proletare în Apus, astfel ca una s-o completeze pe

Dacă în prefața scrisă în 1888 pentru ediția engleză a „Manifestului“ Engels indică ca dată a apariției ei anul 1863 (și dacă aici nu este vorba de o greșeală de tipar), acest lucru se explică, de bună seamă, prin dorința de a preciza mențiunea: „începutul deceniului al șaptelea“ cuprinsă în prefață la ediția rusă (din 1882).

Presupunerea că prima traducere rusă a „Manifestului“ i-ar aparține lui Bakunin (1814—1876) este pusă acum sub semnul întrebării (comp. comunicarea făcută în legătură cu acest lucru în scrisoarea din 27 septembrie 1869 a proprietarului tipografiei, L. Cernetki, și publicată în «Литературное наследство» („Moștenirea literară“), vol. 63, Moscova, 1956, p. 700—701).

„*Kolokol*“ [Clopotul] — ziar democrat-revoluționar rus, a fost editat de A. I. Herzen și N. P. Ogarev. A apărut în limba rusă din 1857 pînă în 1865 la Londra, iar din 1865 pînă în 1867 la Geneva; în 1868—1869 a apărut în limba franceză cu suplimente în limba rusă. — *Nota red. (ed. 1966)*

¹¹ După asasinarea țarului Alexandru al II-lea de către membrii organizației secrete „Narodnaia Volea“, la 13 martie 1881, urmașul său, Alexandru al III-lea, s-a refugiat, sub paza poliției și a armatei la Gatcina (castel din localitatea cu același nume, situată nu departe de Leningradul de azi), de teama unor noi acte teroriste ale Comitetului executiv secret al organizației „Narodnaia Volea“. — *Nota red. (ed. 1966)*

cealaltă, atunci actuala proprietate în obște asupra pământului în Rusia va putea servi drept punct de plecare pentru o dezvoltare comunistă.

Karl Marx, Friedrich Engels

Londra, 21 ianuarie 1882

Se tipărește după K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 314-315. — *Nota red. Editurii Politice, 1966*

Prefață la ediția germană din 1883¹²

Prefața la ediția de față trebuie s-o semnez, spre regretul meu, singur. Marx, căruia întreaga clasă muncitoare din Europa și America îi este mai îndatorată decât oricărui alt om, se odihnește în cimitirul din Highgate, iar pe mormântul lui a și crescut prima iarbă. Acum, după moartea lui¹³ nu mai poate fi în nici un caz vorba de o modificare sau completare a „Manifestului“. Cu atât mai mult consider necesar să afirm aici încă o dată în mod categoric următoarele:

Ideea fundamentală care străbate ca un fir roșu „Manifestul“, și anume că producția economică și, determinată de aceasta în mod necesar, structura societății din fiecare epocă istorică constituie baza istoriei politice și intelectuale a epocii respective; că, în consecință, întreaga istorie (de la destrămarea străvechii proprietăți comune asupra pământului) a fost istoria luptelor de clasă, a luptelor dintre clasele exploatare și clasele exploatare, dintre clasele dominate și clasele dominante, pe diferite trepte ale dezvoltării sociale; că această luptă a atins însă în momentul de față o asemenea treaptă, încât clasa exploatată și asuprită (proletariatul) nu se mai poate elibera de clasa care o exploatează și o asuprește (burghezia) fără a elibera în același timp pentru totdeauna întreaga societate de exploatare, asuprire și luptă de clasă — această idee fundamentală îi aparține de-a-ntregul și exclusiv lui Marx¹⁴.

Acest lucru eu l-am declarat în repetate rânduri¹⁵; acum însă este necesar ca această declarație să preceadă „Manifestul“ însuși.

F. Engels

Londra, 28 iunie 1883

Scris pentru lucrarea lui K. Marx și F. Engels: „Manifestul Partidului Comunist“. A treia ediție germană autorizată. Cu prefețele autorilor. Hottingen-Zürich 1883. Se tipărește după K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 21, București, Editura politică, 1965, p. 3-4. — *Nota red. Editurii Politice, 1966*

¹² Această prefață a fost scrisă pentru cea de-a treia ediție germană autorizată, din 1883, a „Manifestului“ și este prima ediție revăzută de Engels după moartea lui Marx. — *Nota red. (ed. 1966)*

¹³ 14 martie 1883. — *Nota red. (ed. 1966)*

¹⁴ „De această idee — spun în prefața la traducerea engleză — care, după părerea mea, este chemată să constituie în știința istoriei punctul de plecare pentru același progres pe care l-a constituit teoria lui Darwin în științele naturii —, de această idee ne apropiasem treptat amândoi, încă cu câțiva ani înainte de 1845. În ce măsură avansasem eu singur în această direcție, reiese din lucrarea mea „Situția clasei muncitoare din Anglia“. Când m-am întâlnit însă din nou cu Marx la Bruxelles, în primăvara anului 1845, el elaborase deja complet această idee și mi-a expus-o în termeni aproape tot atât de clari ca cei în care am rezumat-o eu mai sus“. [*Nota lui Engels la ediția germană din 1890.*]

¹⁵ Engels a elogiat meritele lui Marx în special în discursul rostit la mormântul prietenului și tovarășului său de luptă, la 17 martie 1883 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 362—366 [Funeraliile lui Karl Marx]). Ideea de a nu fi fost decât „vioara a doua“ alături de Marx, Engels a exprimat-o în scrisoarea către Johann Philipp Becker din 15 octombrie 1884, precum și în articolul său „Cu privire la istoria Ligii comuniștilor“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 21, București, Editura politică, 1965, p. 207—224). — *Nota red. (ed. 1966)*

Prefață la ediția engleză din 1888

„Manifestul“ a fost publicat ca platformă a „Ligii comuniștilor“, asociație muncitorească exclusiv germană la început, apoi internațională, care, în împrejurările politice de pe continentul european înainte de 1848, nu putea fi decât o organizație secretă. La congresul Ligii, care a avut loc la Londra în noiembrie 1847, Marx și Engels au fost însărcinați să pregătească publicarea unui program complet, teoretic și practic, al partidului. Redactat în limba germană, manuscrisul a fost trimis spre tipărire la Londra în ianuarie 1848, câteva săptămâni înainte de izbucnirea revoluției franceze de la 24 februarie. O traducere franceză a apărut la Paris, scurtă vreme înainte de insurecția din iunie 1848. Prima traducere engleză, întocmită de Miss Helen Marfarlane, a apărut la Londra în 1850, în „Red Republican“ al lui George Julian Harney. Au apărut de asemenea o ediție daneză și una poloneză.

Înfrângerea insurecției din iunie 1848 de la Paris — această primă mare bătălie dintre proletariat și burghezie — a împins iarăși năzuințele sociale și politice ale clasei muncitoare din Europa, pentru cîtăva vreme, pe planul al doilea. De atunci lupta pentru preponderență a început să se dea din nou, ca în perioada dinaintea revoluției din februarie, numai între diferitele grupe ale clasei posedante; clasa muncitoare a trebuit să se rezume la o luptă pentru libertatea de acțiune politică și să ocupe poziția unei aripi de extremă stîngă a radicalilor stării de mijloc. Acolo unde mișcări proletare independente au continuat să dea semne de viață, ele au fost reprimare fără cruțare. Astfel poliția prusacă a dibuit Comitetul central al Ligii comuniștilor, care își avea atunci sediul la Colonia. Membrii lui au fost arestați și, după 18 luni de detențiune, deferiți justiției, în octombrie 1852. Celebrul „proces al comuniștilor de la Colonia“ a ținut de la 4 octombrie pînă la 12 noiembrie; șapte dintre deținuți au fost condamnați de la trei pînă la șase ani reclusiune. Îndată după pronunțarea sentinței, Liga a fost dizolvată formal de către membrii rămași. Cît privește „Manifestul“, părea de aici încolo condamnat să cadă pradă uitării.

Cînd clasa muncitoare europeană se simți iarăși destul de puternică pentru un nou atac împotriva clasei dominante, luă ființă Asociația Internațională a Muncitorilor. Dar această Asociație, întemeiată anume pentru a suda într-o organizație unică întregul proletariat combativ din Europa și America, nu putea proclama de îndată principiile enunțate în „Manifest“. Internaționala trebuia să aibă un program destul de larg spre a putea fi acceptat de trade-unionurile engleze, de adepții francezi, belgieni, italieni și spanioli ai lui Proudhon¹⁶ și de lassalleenii¹⁷ din Germania¹⁸. Marx, care a elaborat acest program spre satisfacția tuturor grupărilor, avea deplină încredere în dezvoltarea intelectuală a clasei muncitoare, dezvoltare care trebuia să rezulte în mod inevitabil din îmbinarea dintre acțiune și discuție.

¹⁶ Proudhon, Pierre-Joseph (1809—1865) — publicist, sociolog și economist francez, ideolog al micii burghezii, unul dintre întemeietorii anarhismului. — *Nota red. (ed. 1966)*

¹⁷ Adepți ai lui Lassalle, Ferdinand (1825—1864) — socialist mic-burghez german, întemeietorul lassalleanismului — o variantă a oportunismului în mișcarea muncitorească germană. Lassalle a fost unul dintre întemeietorii Uniunii generale a muncitorilor germani (1863). Crearea acestei uniuni a avut o însemnătate pozitivă pentru mișcarea muncitorească, dar Lassalle, în calitatea sa de președinte, a îndreptat-o pe o cale oportunistă. Lassalleenii socoteau că prin agitația legală pentru dreptul de vot universal, prin crearea de asociații de producție subvenționate de statul iuncherilor, se va ajunge la crearea unui „stat popular liber“. Lassalle a sprijinit politica unificării „de sus“ a Germaniei sub hegemonia Prusiei reacționare. Politica oportunistă a lassalleenilor a constituit o piedică pentru activitatea Internaționalei I și pentru crearea unui adevărat partid muncitoresc în Germania, a întârziat formarea conștiinței de clasă a muncitorilor. Concepțiile teoretice și politice ale lassalleenilor au fost aspru criticate de către clasicii marxism-leninismului (vezi K. Marx. „Critica Programului de la Gotha“; V. I. Lenin. „Statul și revoluția“ și alte lucrări). — *Nota red. (ed. 1966)*

¹⁸ Lassalle însuși recunoștea întotdeauna față de noi că este „discipolul“ lui Marx și, ca atare, se situa pe poziția „Manifestului“. Totuși, în activitatea sa agitatorică din anii 1862-1864 el s-a limitat la revendicarea unor cooperative de producție creditate de stat. — *Nota lui Engels.*

Evenimentele și peripețiile luptei împotriva capitalului — înfrîngerile mai mult încă decît victoriile — trebuiau negreșit să învedereze oamenilor insuficiența diverselor lor soluții miraculoase și să croiască drum unei înțelegeri mai depline a adevăratelor premise penru emanciparea clasei muncitoare. Și Marx a avut dreptate. În 1874, cînd Internaționala se destrămă, ea îi lăsa pe muncitori într-o stare cu totul diferită față de aceea în care îi găsise la întemeierea ei, în 1864. Proudhonismul în Franța, lassalleianismul în Germania erau pe cale de a pieri, de asemenea și trade-unionurile engleze conservatoare, deși în cea mai mare parte rupseseră de mult relațiile cu Internaționala, se apropiau încetul cu încetul de momentul cînd președintele lor a putut să declare în numele acestora anul trecut la Swansea: „Socialismul continental nu ne mai înspăimîntă“. Într-adevăr, principiile „Manifestului“ făcuseră progrese însemnate printre muncitorii din toate țările.

Astfel, „Manifestul“ însuși trecu din nou pe primul plan. Din 1850 textul german fusese reeditat de cîteva ori în Elveția, în Anglia și în America. În 1872 el a fost tradus în engleză, și anume la New York, iar traducerea a fost publicată în „Woodhull and Claflin's Weekly“. Pe baza acestei versiuni engleze a fost redactată și una franceză, publicată în „Le Socialiste“ din New York. De atunci au fost publicate în America încă cel puțin două traduceri engleze, mai mult sau mai puțin denaturate, dintre care una a fost retipărită în Anglia. Prima traducere rusă, întocmită de Bakunin, a fost editată la Geneva pe la 1863, în tipografia în care apărea „Kolokol“ al lui Herzen; a doua, întocmită de eroica Vera Zasulici¹⁹, a apărut tot la Geneva în 1882. O nouă ediție daneză a apărut în „Socialdemokratisk Bibliothek“, Copenhaga 1885; o nouă traducere franceză în „Le Socialiste“, Paris 1886²⁰. După aceasta din urmă a fost întocmită o traducere spaniolă, care a fost publicată în 1886 la Madrid. Ar fi greu de indicat cu precizie numărul reeditărilor germane; în total au fost cel puțin douăsprezece. O traducere în limba armeană, care urma să apară acum cîteva luni la Constantinopol, nu a văzut lumina tiparului deoarece, după cum mi s-a relatat, editorul nu a avut curajul să publice o carte care poartă numele lui Marx, iar traducătorul a refuzat să o prezinte drept o lucrare a lui. Am auzit și despre traduceri în alte limbi, dar nu le-am văzut. Astfel istoria „Manifestului“ oglindește în mare măsură istoria mișcării muncitorești moderne; în momentul de față el este fără îndoială opera cea mai răspîndită, cea mai internațională a întregii literaturi socialiste, un program comun, recunoscut de milioane de muncitori din Siberia și pînă în California.

Totuși pe vremea cînd a fost redactat, nu l-am fi putut numi un manifest *socialist*. Socialiști erau denumiți în 1847, pe de o parte, adepții diferitelor sisteme utopice: oweniștii²¹ în Anglia, fourieriștii²² în Franța, care încă pe atunci ajunseseră și unii și alții să fie simple secte pe cale de dispariție; pe de altă parte, șarlatani sociali de toate soiurile, care promiteau

¹⁹ În „Postfața“ lucrării „Relațiile sociale din Rusia“, apărută în culegerea „Internationales aus dem Volksstaat (1871-1875)“, Berlin, 1894, Engels atribuie traducerea menționată lui Plehanov. În ediția rusă din 1900 a „Manifestului Partidului Comunist“, însuși Plehanov pretinde că el ar fi autorul traducerii. — *Nota red.*

²⁰ Anul indicat este inexact. Traducerea franceză menționată de Engels a apărut în „Le Socialiste“ în 1885. — *Nota red.*

²¹ Adepți ai lui Owen, Robert (1771—1858) — socialist utopic englez; a criticat societatea capitalistă în numele „rațiunii“, a văzut izvorul relelor sociale în ignoranță și a considerat educația, cultura, autodesăvîrșirea morală, ca factori hotărîtori ai progresului social; de aceea, el n-a înțeles necesitatea luptei politice a proletariatului și a revoluției sociale. A preconizat crearea unei societăți noi, concepută ca o federație de mici comune autonome; a încercat personal să înființeze astfel de colonii în S.U.A. (1825-1829), dar a eșuat. (Vezi și Capitolul III, secțiunea 3)

²² Adepți ai lui Fourier, François Charles (1772—1837) — socialist utopic francez; a făcut o critică pătrunzătoare societății capitaliste, dezvăluind racilele și contradicțiile ei: existența crizelor economice, acumularea avuției la un pol al societății și al mizeriei la celălalt pol, etc., însă nu a putut prevedea rolul proletariatului și necesitatea revoluției sociale. A considerat că trecerea la o viitoare societate armonioasă, bazată pe cunoașterea „pasiunilor“ umane, se poate realiza prin „falanstere“ model (asociații de muncă). (Vezi și Capitolul III, secțiunea 3)

să înlăture prin felurite cîrpele diferitele racile sociale, fără a primejdui în vreun fel capitalul și profitul —, în ambele cazuri era vorba de oameni care stăteau în afara mișcării muncitorești și care căutau mai curînd sprijin la clasele „culte“. Acea parte a clasei muncitoare care se convinsese de insuficiența unor simple răsturnări politice și susținea necesitatea unei revoluționări totale a societății, acea parte își zicea pe atunci comunistă. Era un fel de comunism încă brut, necioplit, pur instinctiv, dar care nimerise punctul cardinal și era destul de puternic în sînul clasei muncitoare pentru a da naștere comunismului utopic — în Franța, aceluia al lui Cabet²³, în Germania, aceluia al lui Weitling²⁴. Astfel, în 1847 socialismul era o mișcare a stării de mijloc, comunismul — o mișcare a clasei muncitoare. Socialismul, cel puțin pe continent, era admis în saloane, comunismul tocmai dimpotrivă. Și deoarece noi eram dintru început de părere că „eliberarea clasei muncitoare trebuie să fie opera clasei muncitoare însăși“, nu puteam sta la îndoială pe care din cele două denumiri s-o alegem. Ba mai mult încă, nici de atunci înapoi nu ne-a trecut vreodată prin minte să ne decidem de ea.

Deși „Manifestul“ este opera noastră a amîndurora, mă simt totuși dator să precizez că ideea fundamentală, care formează miezul său, îi aparține lui Marx. Această idee constă în aceea că, în fiecare epocă istorică, modul de producție economică și de schimb preponderent și structura socială pe care o generează în mod necesar constituie baza pe care se înalță istoria politică și intelectuală a acestei epoci și prin care își găsește exclusiv explicația; că, în consecință, întreaga istorie a omenirii (de la desființarea orînduirii gentilice primitive cu proprietatea ei comună asupra pămîntului) a fost istoria luptelor dintre clase, a luptelor dintre clasele exploatoare și clasele exploatare, dintre clasele dominante și clasele asuprite; că istoria acestor lupte de clasă reprezintă o scară a dezvoltării care în momentul de față a atins o treaptă cînd clasa exploatată și asuprită — proletariatul — nu se poate elibera de sub jugul clasei exploatoare și dominante — al burgheziei — fără a elibera totodată și pentru totdeauna întreaga societate de orice exploatare și asuprire, de orice deosebiri de clasă și lupte de clasă.

De această idee, care după părerea mea, este chemată să constituie în știința istoriei punctul de plecare pentru același progres pe care l-a constituit teoria lui Darwin²⁵ în științele naturii, — de această idee ne apropiasem treptat amîndoi, încă cu cîțiva ani înainte de 1845. În ce măsură avansasem eu singur în această direcție reiese din lucrarea mea „Situția clasei muncitoare din Anglia“²⁶. Cînd m-am întîlnit însă din nou cu Marx la Bruxelles, în primăvara anului 1845, el elaborase deja complet această idee și mi-a expus-o în termeni aproape tot atît de clari ca cei în care am rezumat-o eu mai sus.

Din prefața noastră comună la ediția germană din 1872 citez următoarele:

„Oricît de mult s-ar fi schimbat împrejurările în ultimii douăzeci și cinci de ani, principiile generale dezvoltate în acest «Manifest» sînt, în linii generale, și astăzi încă tot atît

²³ Cabet, Étienne (1788—1856) — jurist și publicist francez, comunist utopist; autorul romanului „Călătorie în Icaria“ (1840). — *Nota red. (ed. 1966)*

²⁴ Weitling, Wilhelm (1808—1871) — militant de seamă al mișcării muncitorești din Germania în perioada apariției acesteia, de profesiune croitor; membru al Ligii celor drepti; a propagat comunismul utopic egalitar, care a jucat un rol pozitiv pînă la elaborarea comunismului științific, „primul impuls teoretic independent al proletariatului german“ (Engels); în 1849 a emigrat în America, unde după scurt timp s-a retras din mișcarea muncitorească. — *Nota red. (ed. 1966)*

²⁵ Darwin, Charles Robert (1809—1882) — naturalist englez, întemeietorul biologiei științifice și al concepției despre evoluția istorică a speciilor de plante și animale pe calea selecției naturale, cunoscută sub numele de darwinism. — *Nota red. (ed. 1966)*

²⁶ „The Condition of the Working Class in England in 1844“. By Frederick Engels, Translated by Florence K. Wischnewetzky („Situția clasei muncitoare din Anglia în 1844“ de Friedrich Engels. Tradusă de Florence K. Wischnewetzky, New York, Lovell-Londra, W. Reeves 1888). — *Nota lui Engels.*

de juste. Pe ici, pe colo ar fi cîte ceva de îndreptat. Aplicarea practică a acestor principii va depinde, după cum spune «Manifestul» însuși, pretutindeni și întotdeauna de împrejurările istorice date, de aceea măsurile revoluționare propuse la sfîrșitul capitolului al II-lea nu sînt valabile în mod absolut. Astăzi acest pasaj ar suna în multe privințe altfel. Față de formidabilă dezvoltare a mării industrii în ultimii douăzeci și cinci de ani, cît și față de progresul realizat o dată cu aceasta pe tărîmul organizării ca partid a clasei muncitoare, față de experiența practică mai întîi a revoluției din februarie și mai ales a Comunei din Paris, unde proletariatul a deținut pentru prima oară puterea politică timp de două luni, — programul acesta este astăzi pe alocuri învechit. Comuna a dovedit îndeosebi că «clasa muncitoare nu poate să ia pur și simplu în stăpînire mașina de stat așa cum este și să o pună în funcțiune pentru propriile sale scopuri» (vezi «The Civil War in France; Address of the General Council of the International Working-men's Association»²⁷, London, Truclove 1871, pag. 15, în care această idee este dezvoltată mai pe larg). Apoi, este de la sine înțeles că în prezent critica făcută literaturii socialiste este incompletă, întrucît ea merge numai pînă la 1847; la fel și observațiile în legătură cu poziția comuniștilor față de diferitele partide de opoziție din diferite țări (capitolul al IV-lea), deși și astăzi juste în liniile lor fundamentale, sînt totuși învechite în ceea ce privește amănunțele, pentru simplul fapt că situația politică s-a schimbat cu desăvîrșire și că dezvoltarea istorică a măturat majoritatea partidelor enumerate acolo.

«Manifestul» este însă un document istoric pe care noi considerăm că nu mai avem dreptul să-l schimbăm“.

Traducerea de față se datorește domnului Samuel Moore, care a tradus în mare parte „Capitalul“ lui Marx. Am revăzut-o împreună și eu am adăugat cîteva note de subsol spre a lămuri unele aluzii de ordin istoric.

Friedrich Engels

Londra, 30 ianuarie 1888

Editura Politică, București, 1962.

Prefață la ediția germană din 1890²⁸

De cînd au fost scrise cele de mai sus²⁹, a devenit necesară o nouă ediție germană a „Manifestului“, iar cu „Manifestul“ însuși s-au întîmplat multe care trebuie amintite aici.

O a doua traducere rusă — de Vera Zasulici — a apărut la Geneva în 1882; prefața la această traducere a fost scrisă de Marx și de mine. Din păcate, am rătăcit manuscrisul german original, așa că sînt nevoit să o retraduc din rusește, fapt de pe urma căruia prefața nu cîștigă de loc³⁰. Iat-o:

²⁷ Războiul civil din Franța, Adresa Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — *Nota trad.*

²⁸ Această prefață a fost scrisă de Engels pentru cea de-a patra ediție germană autorizată a „Manifestului“, apărută la Londra în mai 1890, în „Sozial-demokratische Bibliothek“. Ea a fost reprodusă fragmentar și în articolul de fond al ziarului „Sozialdemokrat“ din 16 august 1890 sub titlul „O nouă ediție a «Manifestului Comunist»“, precum și în articolul de fond al lui „Arbeiterzeitung“ din 28 noiembrie 1890, închinat celei de-a 70-a aniversări a nașterii lui Engels. — *Nota red. (ed. 1966)*

²⁹ Engels se referă la prefața ediției germane din 1883. — *Nota red.*

³⁰ Originalul german al prefeței la ediția rusă din 1882, scrisă de Marx și Engels, rătăcit de acesta din urmă, a fost găsit și se păstrează în arhiva Institutului de marxism-leninism din Moscova. Textul ei îl redăm aici după original. — *Nota red.*

„Prima ediție rusă a «Manifestului Partidului Comunist», în traducerea lui Bakunin, a apărut pe la începutul deceniului al 7-lea în imprimăria revistei «Kolokol». Pe vremea aceea, ediția rusă a «Manifestului» nu putea să reprezinte în ochii Occidentului altceva decât o curiozitate literară. Astăzi, o astfel de părere n-ar mai fi cu putință.

Cît de puțin răspîndită era pe atunci (decembrie 1847) mișcarea proletariatului reiese cel mai limpede din ultimul capitol al «Manifestului»: «Poziția comuniștilor față de diferitele partide de opoziție din diferitele țări». În acest capitol nu sînt menționate tocmai Rusia și Statele Unite. Era pe vremea cînd Rusia constituia ultima mare rezervă a întregii reacțiuni europene și cînd Statele Unite absorbeau prin imigrări tot prisosul de brațe de muncă al proletariatului din Europa. Aceste două țări furnizau Europei materii prime și erau în același timp piețe de desfacere pentru produsele ei industriale. Amîndouă erau deci, pe atunci, într-un fel sau altul, piloni ai ordinii existente în Europa.

Cît de mult s-au schimbat astăzi lucrurile! Tocmai emigrația europeană a permis Americii de Nord să treacă la acea uriașă dezvoltare a producției agricole, care prin concurența ei zdruncină din temelii atît marea cît și mica proprietate funciară din Europa. Ea a permis Statelor Unite să exploateze imensele lor resurse industriale cu o astfel de energie și pe o scară atît de mare, încît monopolul industrial de pînă acum al Europei apusene și în special al Angliei va fi în scurt timp lichidat. Aceste două împrejurări, la rîndul lor, influențează în sens revoluționar asupra Americii însăși. Proprietatea funciară mică și mijlocie a fermierilor, temelia întregii orînduiri politice a Americii, este învinsă încetul cu încetul de concurența fermelor uriașe: în același timp, în regiunile industriale se dezvoltă pentru întîia oară un proletariat numeros și o concentrare fabuloasă a capitalurilor.

Și acum Rusia! În timpul revoluției din 1848-1849 nu numai monarhii europeni, ci chiar burghezii europeni au văzut în intervenția rusească singura salvare posibilă în fața primejdiei proletariatului, care tocmai începuse să se trezească. Țarul a fost proclamat capul reacțiunii europene. Astăzi el este prizonier al revoluției la Gatcina, iar Rusia constituie detașamentul de avangardă al mișcării revoluționare din Europa.

«Manifestul Comunist» a avut sarcina să proclame pieirea inevitabilă și iminentă a proprietății burgheze moderne. În Rusia însă, alături de o înflorire rapidă a speculațiilor capitaliste și de proprietatea funciară burgheză abia în curs de dezvoltare, mai mult de jumătate din pămînturi se află în proprietate comună a țăranilor. Se pune întrebarea: poate obștea rusească, această formă în mare măsură subminată a străvechii proprietății comune asupra pămîntului, să treacă nemijlocit la forma superioară, comunistă, de proprietate? Sau trebuie, dimpotrivă, să treacă mai întîi prin același proces de descompunere propriu dezvoltării istorice a Apusului?

Singurul răspuns cu putință astăzi la această întrebare este următorul: dacă revoluția rusă va deveni semnalul unei revoluții proletare în Apus, astfel ca una s-o completeze pe cealaltă, atunci actuala proprietate comună asupra pămîntului în Rusia va putea servi drept punct de plecare pentru o dezvoltare comunistă.

Karl Marx, Friedrich Engels
Londra, 21 ianuarie 1882“

O nouă traducere poloneză a apărut cam în același timp la Geneva: „Manifest Komunistyczny“.

Apoi a mai apărut și o nouă traducere daneză, în „Socialdemokratisk Bibliothek, Kjöbenhavn 1885“. Din păcate, ea nu este absolut completă; cîteva pasaje esențiale, la care traducătorul, se vede, a întîmpinat dificultăți, au fost omise; pe alocuri mai există și alte

indicii de superficialitate, cu atât mai regretabile cu cât, citind lucrarea, îți dai seama că traducătorul, lucrînd cu ceva mai multă grijă, ar fi putut da o versiune excelentă.

În 1886 a apărut o nouă traducere franceză în „Le Socialiste“ din Paris; e cea mai bună din cele apărute pînă acum.

A urmat, în același an, o versiune spaniolă, publicată mai întîi în „El Socialista“ din Madrid, apoi ca broșură: „Manifiesto del Partido Comunista“, por Carlos Marx y F. Engels. Madrid. Administración de „El Socialista“. Hernán Cortés 8.

Cu titlu de curiozitate voi mai aminti că în 1887 unui editor din Constantinopol i s-a oferit spre publicare manuscrisul unei traduceri în limba armeană, dar acest om de treabă n-a avut curajul să tipărească o lucrare pe care figura numele lui Marx, fiind de părere că cel mai bun lucru ar fi dacă traducătorul s-ar da el drept autor; acesta refuză însă.

După ce în Anglia au fost retipărite în repetate rînduri cînd una cînd alta din traducerile americane, mai mult sau mai puțin inexacte, a apărut, în sfîrșit, o traducere autentică, în 1888. Ea a fost făcută de prietenul meu Samuel Moore, iar înainte de a fi dată la tipar a fost revăzută încă o dată de noi amîndoi. Titlul ei este: „Manifiesto of the Communist Party, by Karl Marx and Frederick Engels. Authorized English Translation, edited and annotated by Frederick Engels, 1888. London, William Reeves, 185 Fleet st. E. C.“ Unele din adnotările acestei ediții le-am adoptat și pentru cea de față.

„Manifestul“ a avut un destin al lui. Primit cu entuziasm la apariție (după cum dovedesc traducerile enumerate în prima prefață) de către avangardă, pe atunci încă puțin numeroasă, a socialismului științific, el a fost curînd împins pe planul al doilea din cauza reacțiunii care s-a dezlanțuit o dată cu înfrîngerea muncitorilor din Paris în iunie 1848, și, în cele din urmă, a fost proscris „de drept“, în urma condamnării comuniștilor de la Colonia, în noiembrie 1852³¹. O dată cu dispariția de pe arena publică a mișcării muncitorești legate de revoluția din februarie, „Manifestul“ a trecut și el pe planul al doilea.

Cînd clasa muncitoare din Europa s-a întărit iarăși îndeajuns pentru un nou asalt împotriva puterii clasei dominante, a luat ființă Asociația Internațională a Muncitorilor. Scopul ei era să contopască într-o *singură* mare armată întreaga muncitorime combativă din Europa și America. De aceea, Asociația nu putea să *pornească* de la principiile enunțate în „Manifest“. Ea trebuia să aibă un program care să nu închidă ușa nici trade-unionurilor engleze, nici proudhoniștilor francezi, belgieni, italieni și spanioli, și nici lassalleienilor germani³². Acest program — considerentele introductive ale statutelor Internaționalei³³ — a

³¹ Procesul comuniștilor de la Colonia (4 octombrie — 12 noiembrie 1852) a fost prima încercare a reacțiunii de a „extermina“ partidul muncitoresc revoluționar. 11 membri ai primei organizații internaționale, și totodată ai primului partid muncitoresc revoluționar german, Liga comuniștilor (1847—1852), au compărut în fața Curții cu juri sub acuzația de „înaltă trădare“. Actul de acuzare a fost întocmit pe baza „dosarului original cu procese-verbale“ ale ședințelor Organului Central — dosar ticluit de agenții poliției prusiene — și pe alte acte false, precum și pe o serie de documente sustrate de poliție de la fracțiunea mic-burgheză Willich-Schapper, care fusese exclusă din Liga comuniștilor. Pe baza acestor documente false și a unor mărturii mincinoase, șapte dintre acuzați au fost condamnați la pedepse variind între 3 și 6 ani detențiune într-o fortăreață. Acțiunile provocatoare ale organizatorilor acestui proces și metodele mîrșave folosite de statul polițist prusian împotriva mișcării muncitorești internaționale au fost în întregime demascate de Marx și Engels, între altele, în articolul „Recentul proces de la Colonia“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 422—428), precum și în „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia“ (ibid., p. 429—501). — *Nota red. (ed. 1966)*

³² Lassalle însuși recunoștea întotdeauna față de noi că este „discipolul“ lui Marx și, ca atare, se situa, firește, pe poziția „Manifestului“. Nu tot astfel stăteau însă lucrurile cu acei dintre adepții săi care se limitau la revendicarea sa în privința cooperativelor de producție creditate de stat și care împărțeau

fost întocmit de Marx cu o măiestrie recunoscută chiar și de Bakunin și de anarhiști. Marx avea deplină încredere în victoria finală a principiilor enunțate în „Manifest“, bizuindu-se exclusiv pe dezvoltarea intelectuală a clasei muncitoare, care trebuia să rezulte neapărat din acțiunea comună și din discuție. Evenimentele și peripețiile luptei împotriva capitalului, înfrîngerile mai mult încă decît succesele, nu puteau să nu convingă pe luptători de insuficiența panaceelor de pînă atunci, deschizîndu-le mințile pentru o înțelegere adîncă a adevăratelor condiții ale emancipării muncitorilor. Și Marx a avut dreptate. Clasa muncitoare din 1874, în momentul dizolvării Internaționalei, era cu totul alta decît cea din 1864, în momentul înființării Internaționalei. Proudhonismul în țările latine și lassalleianismul specific în Germania erau pe cale de a pieri, ba chiar și ultraconservatoarele trade-unionuri engleze din acea vreme se apropiau din ce în ce mai mult de momentul cînd, în 1887, președintele congresului lor din Swansea a putut să declare în numele lor: „Socialismul continental nu ne mai înspăimîntă“³⁴. Iar în 1887 socialismul continental aproape că nu mai era altceva decît teoria enunțată în „Manifest“. Și astfel, istoria „Manifestului“ oglindește într-o anumită măsură istoria mișcării muncitorești moderne de la 1848 înapoi. În momentul de față el este, fără îndoială, opera cea mai răspîndită, cea mai internațională din întreaga literatură³⁵ socialistă; el este programul comun al multor milioane de muncitori din toate țările — din Siberia pînă în California.

Totuși, în momentul apariției sale nu l-am putut numi un manifest *socialist*. Socialiști erau denumiți în 1847 două feluri de oameni. Pe de o parte, adepții diferitelor sisteme utopice, mai cu seamă oweniștii în Anglia și fourieriștii în Franța, care încă pe atunci ajunseseră și unii și alții să fie simple secte pe cale de dispariție. Pe de altă parte, șarlatanii sociali de toate soiurile, care voiau să înlătore relele sociale prin diversele lor panacee și prin tot felul de cîrpli, fără a vătămă cîtuși de puțin capitalul și profitul. În ambele cazuri era vorba de oameni care stăteau în afara mișcării muncitorești și care căutau mai curînd sprijin la clasele „culte“. În schimb, acea parte a muncitorilor care era convinsă de insuficiența unor simple răsturnări politice și cerea o revoluționare radicală a societății, acea parte își zicea pe atunci *comunistă*. Comunismul acesta era abia schițat, pur instinctiv și adesea cam necioplit; dar el a fost destul de puternic pentru a da naștere la două sisteme de comunism utopic: în Franța — sistemul „icenic“ al lui Cabet, în Germania — sistemul lui Weitling. Socialismul însemna în 1847 o mișcare burgheză, comunism — o mișcare muncitorească. Socialismul, cel puțin pe continent, era admis în saloane, comunismul tocmai dimpotrivă. Și deoarece noi, încă de pe atunci, eram categoric de părere că „eliberarea muncitorilor trebuie să fie opera clasei muncitoare însăși“³⁶, nu puteam sta nici un moment la îndoială pe care din cele două denumiri s-o alegem. Nici de atunci înapoi nu ne-a trecut vreodată prin minte să ne decidem de ea.

întreaga clasă muncitoare în partizani ai ajutorului de stat și partizani ai autoajutorării. — Nota lui Engels.

³³ Vezi K. Marx și F. Engels, Opere alese în două volume, vol. I, E.S.P.L.P. 1955, ediția a II-a, pag. 397-401. — Nota red.

Vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 16, București, Editura Politică, 1963, p. 15 și vol. 17, p. 466. — Nota trad (ed. 1966)

³⁴ Engels reproduce din declarația făcută de W. Bevan, președintele Consiliului trade-unionurilor din orașul Swansea, în cadrul cuvîntării rostite de el la Congresul anual din 1887 al trade-unionurilor, care a avut loc în acest oraș; relatarea acestei cuvîntări a apărut în numărul din 17 septembrie 1887 al ziarului „Commonweal“. — Nota red. (ed. 1966)

³⁵ Astăzi există aproximativ 1.000 de ediții ale „Manifestului Comunist“, apărute în aproape 100 de limbi. — Nota red. (ed. 1966)

³⁶ Această teză a fost enunțată de Marx și Engels într-o serie de lucrări ale lor, începînd din deceniul al 5-lea al secolului trecut. Engels citează aici prima frază a Statutului Asociației Internaționale a Muncitorilor (vezi volumul de față, p. 336). — Nota red. (ed. 1966)

„Proletari din toate țările, uniți-vă!“ — Puține glasuri ne-au răspuns cînd am lansat aceste cuvinte în lume³⁷, acum patruzeci și doi de ani, în ajunul primei revoluții pariziene în care proletariatul a pășit în arenă cu revendicări proprii. Dar la 28 septembrie 1864 proletarii din majoritatea țărilor Europei apusene s-au unit în Asociația Internațională a Muncitorilor de glorioasă amintire. Internaționala însăși a trăit, ce-i drept, numai nouă ani. Dar mărturia cea mai bună că înfrățirea pe veci a proletarilor din toate țările, pe care ea a întemeiat-o, trăiește încă și a devenit mai puternică ca oricînd, este chiar ziua de azi³⁸. Căci astăzi, cînd scriu aceste rînduri, proletariatul din Europa și din America își trece în revistă forțele de luptă mobilizate pentru prima oară, — mobilizate ca o *singură* armată, sub *un singur* steag și pentru *un singur* țel imediat: stabilirea, prin lege, a zilei normale de muncă de 8 ore, proclamată încă de Congresul de la Geneva al Internaționalei din 1866 și apoi și de Congresul muncitoresc de la Paris, în 1889. Și priveliștea zilei de azi va deschide ochii capitaliștilor și moșierilor din toate țările, arătîndu-le că astăzi proletarii din toate țările sînt într-adevăr uniți.

De-ar fi și Marx lîngă mine să vadă toate astea cu ochii lui!

F. Engels

Londra, 1 mai 1890

Editura Politică, București, 1962.

Prefață la ediția poloneză din 1892³⁹

Faptul că a devenit necesară o nouă ediție poloneză a „Manifestului Comunist“ constituie un prilej pentru felurite meditații.

Mai întîi e demn de reținut faptul că în ultimul timp „Manifestul“ a devenit, oarecum, un indicator al gradului de dezvoltare al mării industrii pe continentul european. În măsura în care se dezvoltă marea industrie într-o țară, sporește și dorința muncitorilor ei de a se lămuri asupra poziției lor ca clasă muncitoare față de clasele posedante, ia amploare în rîndurile lor mișcarea socialistă și „Manifestul“ se cere tot mai mult. Așa că nu numai situația mișcării muncitorești, dar și gradul de dezvoltare al mării industrii în orice țară se poate stabili cu destulă exactitate după numărul de exemplare ale „Manifestului“ difuzate în limba respectivă.

Prin urmare, noua ediție poloneză marchează un progres hotărît al industriei poloneze. Și nu încapă îndoială că de la ultima ediție, apărută acum zece ani, acest progres s-a înfăptuit

³⁷ „Proletari din toate țările, uniți-vă!“ — această lozincă a fost înscrisă pentru prima oară în septembrie 1847 pe frontispiciul coalei de probă a publicației „Kommunistische Zeitschrift“, care a apărut la Londra și a cărei editare a fost hotărîtă de Congresul din iunie 1847 al Ligii comuniștilor. La al doilea Congres al Ligii comuniștilor, care a avut toc la Londra de la sfîrșitul lunii noiembrie pînă la începutul lunii decembrie 1847, Marx și Engels au luptat cu hotărîre ca această lozincă să fie adoptată ca lozincă a partidului. „Locul vechii devize a Ligii: «Toți oamenii sînt frați» — scria Engels în 1885 privind retrospectiv — l-a luat noua lozincă de luptă: «Proletari din toate țările, uniți-vă!», care proclamă fățiș caracterul internațional al luptei. Șaptesprezece ani mai tîrziu, această lozincă a străbătut lumea ca o chemare la luptă a Asociației Internaționale a Muncitorilor, iar azi proletariatul luptător din toate țările a înscris-o pe stindardul său“ (Friedrich Engels. „Cu privire la istoria Ligii comuniștilor“. În K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 21, București, Editura politică, 1965, p. 216). — *Nota red. (ed. 1966)*

³⁸ Această prefață a fost scrisă de Engels în data de 1 mai 1890, cînd, în concordanță cu decizia Congresului I al Internaționalei a II-a (Paris, iulie 1889), au fost organizate demonstrații și greve în numeroase țări din Europa și în S.U.A. pentru revendicarea zilei de muncă de 8 ore și a altor cereri stabilite de Congres. De atunci, muncitorii din întreaga lume sărbătoresc la 1 mai ziua solidarității internaționale.

³⁹ Textul acestei prefețe este redat după originalul redactat de Engels în limba germană. — *Nota red.*

realmente. Polonia rusească, Polonia Congresului⁴⁰, a devenit marea regiune industrială a imperiului rus. Pe când marea industrie rusă e împrăștiată sporadic — o parte lângă golful Finic, o parte la centru (Moscova și Vladimir), altă parte la Marea Neagră și la Marea de Azov, restul risipită prin alte părți —, cea poloneză se află concentrată pe un spațiu relativ restrâns, avînd parte de avantajele și dezavantajele care rezultă din această concentrare. Avantajele au fost recunoscute de fabricanții ruși concurenți, atunci cînd au cerut taxe vamale protecționiste împotriva Poloniei, în ciuda dorinței lor aprinse de a-i transforma pe polonezi în ruși. Dezavantajele — pentru fabricanții polonezi și pentru guvernul rus — se vădesc în răspîndirea rapidă a ideilor socialiste printre muncitorii polonezi și în faptul că „Manifestul” este tot mai mult cerut.

Dar dezvoltarea rapidă a industriei poloneze, care a întrecut cu mult pe cea rusă, este la rîndul ei o nouă dovadă a vitalității indestructibile a poporului polonez și o nouă garanție pentru apropiata sa renaștere națională. Renașterea unei Polonii independente și puternice este însă o chestiune care nu privește numai pe polonezi, ci pe noi toți. O sinceră colaborare internațională a națiunilor europene este cu puțință numai cu condiția ca fiecare din aceste națiuni să fie pe deplin autonomă acasă la ea. Revoluția de la 1848, care, sub steagul proletar, a pus pe luptatorii proletari să îndeplinească ceea ce de fapt era treaba burgheziei, a și realizat prin executorii ei testamentari — Ludovic Bonaparte⁴¹ și Bismarck⁴² — independența Italiei, Germaniei, Ungariei; dar Polonia, care de la 1792 încoace a făcut mai mult pentru revoluție decît aceste trei țări laolaltă, Polonia a fost părăsită cînd, în 1863, a sucombat în fața forței superioare copleșitoare a rușilor⁴³. Nobilimea nu a putut nici păstra, nici recuceri independența Poloniei; pe burghezie această chestiune o lasă, cel puțin astăzi, indiferentă. Totuși, ea este necesară pentru colaborarea armonioasă a națiunilor europene. Ea poate fi cucerită numai de tînărul proletariat polonez în ale cărui mîini va fi bine păstrată. Căci muncitorii din tot restul Europei au tot atîta nevoie de independența Poloniei ca și muncitorii polonezi înșiși.

F. Engels

Londra, 10 februarie 1892

Editura Politică, București, 1962.

Prefață la ediția italiană din 1893

Către cititorul italian

Publicarea „*Manifestului Partidului Comunist*” coincide, am putea spune, exact cu ziua de 18 martie 1848, cu revoluția de la Milano și Berlin, care reprezintă răscolirea a două națiuni așezate una în centrul continentului european, cealaltă în centrul țărilor mediteraneene; a două națiuni slăbite pînă atunci din cauza fărîmițării teritoriale și luptelor

⁴⁰ Această denumire desemna partea Poloniei care, sub numele oficial de Regatul Poloniei, trecea la Rusia prin decizia Congresului de la Viena (1814-1815).

⁴¹ *Bonaparte, Ludovic (Napoleon al III-lea)* (1808—1873) — nepotul lui Napoleon I, președintele celei de-a doua Republici (1848—1852), împărat al francezilor (1852—1870). — *Nota red. (ed. 1966)*

⁴² *Bismarck, Otto* (1815—1898) — om de stat și diplomat al Prusiei și Germaniei, reprezentant al iuncherimii prusiene; ambasador la Petersburg (1859—1862) și la Paris (1862); prim-ministru al Prusiei (1862—1871); cancelar al Imperiului german (1871—1890); a realizat unificarea Germaniei pe cale contrarevoluționară; dușman inveterat al mișcării muncitorești, autorul legii excepționale împotriva socialiștilor (1878). — *Nota red. (ed. 1966)*

⁴³ Referire la insurecția națională care a început în ianuarie 1863 în teritoriile poloneze ce făceau parte din Imperiul rus și care a fost reprimată de trupele țariste.

interne, și care ajunseseră din această pricină sub stăpînire străină. Pe cînd Italia era supusă împăratului Austriei, Germania trebuia să suporte, deși nu chiar atît de direct, jugul tot atît de apăsător al țarului tuturor rușilor. Urmările lui 18 martie 1848 scăpară Italia și Germania de această rușine; dacă, din 1848 pînă în 1871, aceste două mari națiuni au fost reconstituite și, oarecum, redade lor înseși, lucrul acesta a fost posibil, după cum spunea Karl Marx, pentru că aceiași oameni care înăbușiseră revoluția de la 1848 au devenit, împotriva voinței lor, executorii ei testamentari.

Această revoluție a fost pretutindeni opera clasei muncitoare; clasa muncitoare a fost aceea care a înălțat baricade și și-a pus viața în joc. Numai muncitorii din Paris au avut, atunci cînd au răsturnat guvernul, intenția netă de a răsturna dominația burgheziei. Dar oricît ar fi fost ei de conștienți de antagonismul de neînlăturat care exista între propria lor clasă și burghezie, nici progresul economic al țării și nici dezvoltarea spirituală a maselor muncitorești franceze nu atinsese acel grad care să permită transformarea revoluționară a societății. De aceea roadele revoluției au fost culese, în cele din urmă, de clasa capitaliștilor. În celelalte țări, în Italia, în Germania, în Austria, muncitorii n-au făcut în fond altceva decît să aducă la putere burghezia. Dar în nici o țară dominația burgheziei nu e cu puțință fără independența națională. Revoluția de la 1848 trebuia deci să aducă cu sine unitatea și independența națiunilor care pînă atunci fuseseră lipsite de ele: Italia, Germania, Ungaria. Polonia va urma la timpul său.

Prin urmare, deși revoluția de la 1848 nu a fost o revoluție socialistă, totuși ea i-a croit drum acesteia și i-a pregătit terenul. Prin avîntul pe care regimul burghez l-a dat, în toate țările, marii industrii, acest regim a creat pretutindeni, în ultimii 45 de ani, un proletariat numeros, bine încheșat și puternic; în felul acesta el a dat viață propriilor lui gropari, — pentru a ne servi de un termen al „Manifestului“. Fără restaurarea independenței și unității fiecărei națiuni nu s-ar fi putut înfăptui nici unirea internațională a proletariatului, nici colaborarea pașnică, rațională a acestor națiuni pentru atingerea unor țeluri comune. Și-ar putea cineva imagina o acțiune comună, internațională, a muncitorilor italieni, maghiari, germani, polonezi, ruși în condițiile politice ale perioadei dinainte de 1848?

Astfel, bătăliile anului 1848 nu au fost zadarnice, după cum nici cei 45 de ani care ne despart de această etapă revoluționară nu s-au scurs în zadar. Roadele încep să se coacă, și tot ce doresc este ca publicarea acestei traduceri italiene să fie de bun augur pentru izbîndă proletariatului italian, așa cum a fost publicarea originalului pentru revoluția internațională.

„Manifestul“ recunoaște întru totul rolul revoluționar pe care l-a avut capitalismul în trecut. Prima națiune capitalistă a fost Italia. Sfirșitul evului mediu, feudal, și zorile erei moderne, capitaliste, sînt marcate printr-o figură grandioasă: aceea a italianului Dante, care e totodată ultimul poet al evului mediu și cel dintîi poet al erei moderne. Azi, ca și pe la 1300, o nouă eră istorică e pe cale de a se naște. Ne va dărui oare Italia un nou Dante⁴⁴ care să vestească nașterea acestei ere noi, proletare?

Friedrich Engels

Londra, 1 februarie 1893

Editura Politică, București, 1962.

⁴⁴ Dante, *Alighieri* (1265—1321) — scriitor italian; unul dintre cei mai mari poeți ai lumii. — *Nota red. (ed. 1966)*

Manifestul Partidului Comunist

O stafie umblă prin Europa — stafia comunismului. Toate puterile bătrânei Europe s-au unit într-o sfințită hăituaială împotriva aceste stafii: Papa și Țarul, Metternich și Guizot, radicali francezi și polițiști germani⁴⁵.

Există oare vreun partid de opoziție care să nu fi fost defăimat, ca fiind comunist, de către adversarii săi de la putere? Există oare vreun partid de opoziție care să nu fi răspuns la rîndul său atît elementelor mai înaintate ale opoziției, cît și adversarilor săi reacționari zvîrlindu-le în față imputarea stigmatizantă de comunist?

Din acest fapt reies două lucruri.

Toate puterile europene recunosc de pe acum comunismul ca o putere.

A venit timpul ca comuniștii să-și expună deschis, în fața lumii întregi, concepția, scopurile, tendințele și să opună basmului despre stafia comunismului un manifest al partidului însuși.

În acest scop s-au întrunit la Londra comuniști de diferite naționalități și au redactat următorul „Manifest“, care se publică în limbile: engleză, franceză, germană, italiană, flamandă și daneză⁴⁶.

I

Burghezi și proletari⁴⁷

Istoria tuturor societăților de pînă azi⁴⁸ este istoria luptelor de clasă.

⁴⁵ Pius al IX-lea, ales papă în 1846, trecea drept un „liberal“, însă nu era mai puțin ostil socialismului decît țarul Nicolai I care, înainte de revoluția din 1848, juca în Europa rolul de jandarm. În acel moment, a avut loc o apropiere între Metternich, cancelar al Imperiului austriac și șef recunoscut al întregii reacțiuni europene și Guizot, istoric și ministru francez, ideolog al mării burghezii financiare și industriale și inamic intransigent al proletariatului. La cererea guvernului prusian, Guizot l-a expulzat pe Marx din Paris. Poliția germană persecuta comuniștii nu numai în Germania, dar de asemenea în Franța, în Belgia și chiar în Elveția.

Metternich, Clemens Wenzel-Lothar (1773—1859) — om de stat și diplomat austriac reacționar; ministru de externe (1809—1821) și cancelar (1821—1848). — *Nota red. (ed. 1966)*

Guizot, François Pierre Guillaume (1787—1874) — istoric și om de stat burghez francez, orléanist, din 1840—1848 a condus politica internă și externă a Franței; exponent al intereselor mării burghezii financiare. — *Nota red. (ed. 1966)*

⁴⁶ În 1848 a apărut și o ediție suedeză (a lui Per Götrek): „Kommunismens Röst. Förklaring ar det Kommunistiska Partiet offentliggjord i Februari 1848“ („Glasul comunist. Declarația Partidului Comunist, publicată în februarie 1848“), Stockholm, 1848. — *Nota red. (ed. 1966)*

⁴⁷ Prin burghezie se înțelege clasa capitaliștilor moderni, proprietari ai mijloacelor de producție socială, care exploatează munca salariată. Prin proletariat se înțelege clasa muncitorilor salariați moderni, care, neposedînd mijloace de producție proprii, sînt nevoiți să-și vîndă forța lor de muncă pentru a putea trăi. [*Nota lui Engels la ediția engleză din 1888.*]

⁴⁸ Adică, mai exact, istoria transmisă prin scris. În 1847 preistoria societății, organizarea socială premergătoare oricărei istorii scrise, era încă aproape necunoscută. De atunci, Haxthausen a descoperit în Rusia proprietatea în obște asupra pămîntului, iar Maurer a dovedit că ea a fost baza socială care a constituit punctul de plecare pentru dezvoltarea istorică a tuturor triburilor germane și cu timpul s-a descoperit că obștile sătești, cu proprietatea în obște asupra pămîntului, au fost forma primitivă a societății, din India și pînă în Irlanda. În sfîrșit, organizarea internă a acestei societăți comuniste primitive, în forma ei tipică, a fost scoasă la iveală de descoperirea hotărîtoare făcută de Morgan în

Omul liber și sclavul, patricianul și plebeul, nobilul și iobagul, meșterul⁴⁹ și calfa, într-un cuvânt asupritorii și asupriții se aflau într-un permanent antagonism, duceau o luptă neîntreruptă, când ascunsă, când fățișă, o luptă care de fiecare dată se sfârșea printr-o prefacere revoluționară a întregii societăți, sau prin pieirea claselor aflate în luptă.

În epocile mai îndepărtate ale istoriei găsim aproape pretutindeni o împărțire completă a societății în diferite stări, o scară variată de poziții sociale. În Roma antică găsim patricieni, cavaleri, plebei, sclavi; în evul mediu: feudali, vasali, breslași, calfe, iobagi și, pe lângă aceasta, mai în fiecare din aceste clase găsim trepte distincte.

Societatea burgheză modernă, ridicată pe ruinele societății feudale, nu a desființat antagonismele de clasă. Ea a creat doar clase noi, condiții noi de asuprire, forme noi de luptă, în locul celor vechi.

Epoca noastră, epoca burgheziei, se deosebește însă prin faptul că a simplificat antagonismele de clasă. Societatea întreagă se scindează din ce în ce mai mult în două mari tabere dușmane, în două mari clase direct opuse una alteia: burghezia și proletariatul.

Din iobagii evului mediu au provenit târgoveții primelor orașe; din acești târgoveți s-au dezvoltat primele elemente ale burgheziei.

Descoperirea Americii, ocolirea Africii pe mare au deschis burgheziei în ascensiune un nou câmp de acțiune. Piața Indiilor orientale și cea chineză, colonizarea Americii, schimbul cu coloniile, înmulțirea mijloacelor de schimb și a mărfurilor în genere au dat negoțului, navigației, industriei un avânt necunoscut pînă atunci, făcînd prin aceasta ca elementul revoluționar din societatea feudală în descompunere să se dezvolte cu rapiditate.

Modul de organizare feudal, sau corporativ, de pînă atunci al industriei nu mai putea satisface cererea de produse, care creștea o dată cu crearea de noi piețe. Manufactura i-a luat locul. Meșterii breslași au fost înlăturați de către starea de mijloc industrială; diviziunea muncii dintre diferitele corporații a dispărut, făcînd loc diviziunii muncii înăuntrul fiecărui atelier.

Dar piețele se înmulțeau fără încetare, cererea creștea neconținut. Manufactura a devenit și ea neîndestulătoare. Atunci aburul și mașina au revoluționat producția industrială. Marea industrie modernă a luat locul manufacturii, locul stării de mijloc industriale l-au luat industriașii milionari, șefi ai unor întregi armate industriale, burghezii moderni.

Marea industrie a creat piața mondială, pe care a pregătit-o descoperirea Americii. Piața mondială a dus la o dezvoltare imensă a comerțului, navigației și comunicațiilor pe uscat. Această dezvoltare a influențat, la rîndul ei, asupra extinderii industriei, și, în aceeași măsură

legătură cu natura adevărată a ginții și a locului pe care-l ocupă în trib. O dată cu descompunerea acestei comunități primitive începe scindarea societății în clase distincte și, în cele din urmă, în clase antagoniste. Am încercat să descriu acest proces de descompunere în lucrarea: „Originea familiei, a proprietății private și a statului“, ediția a 2-a, Stuttgart, 1886. [Vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 21, București, Editura politică, 1965, p. 25-173. — Nota red. (ed 1966)] [Nota lui Engels la ediția engleză din 1888.]

Haxthausen, August (1792—1866) — consilier de stat prusian și autor al mai multor lucrări despre rămășițele sistemului de obște în relațiile agrare din Rusia; prin concepțiile sale politice — reacționar-iobăgist. — *Nota red. (ed 1966)*

Maurer, Georg Ludwig (1790—1872) — istoric german; a cercetat orînduirea socială a Germaniei vechi și medievale. — *Nota red. (ed 1966)*

Morgan, Lewis Henry (1818—1881) — etnograf și arheolog american, a cercetat istoria comunei primitive și originea familiei la irochezi. — *Nota red. (ed 1966)*

⁴⁹ **Meșterul breslaș este un membru cu drepturi depline al breslei, meșter în cadrul breslei, și nu starostele ei. [Nota lui Engels la ediția engleză din 1888.]**

în care se extindeau industria, comerțul, navigația, căile ferate, se dezvoltă și burghezia, mărindu-și capitalurile și împingînd pe planul al doilea toate clasele rămase din evul mediu.

Vedem deci că burghezia modernă este ea însăși produsul unui îndelungat proces de dezvoltare, al unui șir de revoluții în modul de producție și de schimb.

Fiecare din aceste trepte de dezvoltare a burgheziei a fost însoțită de un progres politic corespunzător⁵⁰. Stare asuprită sub domnia feudalilor, asociație înarmată ce se administra singură în comună⁵¹, ici republică municipală independentă, dincolo stare a treia, datorare să plătească biruri monarhiei⁵²; apoi, pe vremea manufacturii, contrapondere împotriva nobilimii în monarhia bazată pe stări sau absolută, temelie principală a marilor monarhii în genere, burghezia a cucerit, în sfîrșit, de la crearea mării industrii și a pieței mondiale, puterea politică exclusivă în statul reprezentativ modern. Puterea de stat modernă nu este decît un comitet care administrează treburile obștești ale întregii clase burgheze.

Burghezia a avut în istorie un rol cît se poate de revoluționar.

Burghezia a desființat, pretutindeni unde a ajuns la putere, toate relațiile feudale, patriarhale, idilice. Ea a rupt fără milă peștrile legături feudale care-l legau pe om de „superiorul său firesc” și nu a lăsat altă legătură între om și om decît interesul gol, decît neîndurătoarea „plată în bani peșin”. Ea a înecat fiorul sfînt al extazului pios, al entuziasmului cavaleresc, al sentimentalismului micului burghez în apa înghețată a calculului egoist. Ea a făcut din demnitatea personală o valoare de schimb și în locul nenumăratelor libertăți dobîndite și chezășuite de hrisoave ea a pus *unica* libertate, lipsită de scrupule, a comerțului. Într-un cuvînt, ea a pus, în locul exploatării voalate de iluzii religioase și politice, exploatarea deschisă, nerușinată, directă și brutală.

Burghezia a despuiat de aureola lor toate activitățile pînă atunci venerabile și privite cu smerenie. Ea a transformat pe medic, jurist, preot, poet, om de știință în muncitorii ei salariați.

Burghezia a smuls vîlul duios-sentimental ce acoperea relațiile familiale și le-a redus la o simplă relație bănească.

Burghezia a arătat că manifestarea brutală a forței, pe care reacțiunea o admiră atît de mult la evul mediu, și-a găsit completarea potrivită în cea mai crasă trîndăvie. Abia burghezia a arătat ce este în stare să realizeze activitatea omenească. Ea a realizat opere minunate dar de cu totul altă natură decît piramidele egiptene, apeductele romane, catedralele gotice; ea a întreprins cu totul alte expediții decît migrațiunea popoarelor și cruciadele.

Burghezia nu poate să existe fără a revoluționa neîncetat uneltele de producție, deci relațiile de producție și prin urmare toate relațiile sociale. Pentru toate clasele industriale anterioare, dimpotrivă, prima condiție de existență era menținerea neschimbată a vechiului

⁵⁰ În ediția engleză redactată de Engels în 1888, după cuvintele „progres politic corespunzător” sînt adăugate cuvintele: „al acestei clase”. — *Nota red.*

⁵¹ „Comune” se intitulau orașele din Franța chiar dinainte de a fi reușit să smulgă de la stăpînii lor feudali autonomia locală și drepturile politice ca „stare a treia”. În general am citat aici Anglia ca țara tipică pentru dezvoltarea economică a burgheziei, iar pentru dezvoltarea ei politică, Franța. [*Nota lui Engels la ediția engleză din 1888.*]

Astfel denumeau tîrgoveții din Italia și Franța așezările lor orășenești, după ce răscumpăraseră sau smulseseră cu forța, de la stăpînii lor feudali, primele drepturi de administrație autonomă. [*Nota lui Engels la ediția germană din 1890.*]

⁵² În ediția engleză din 1888, redactată de Engels, după cuvintele: „republică municipală independentă” sînt adăugate cuvintele „(ca în Italia și Germania)”, iar după cuvintele: „stare a treia, datorare să plătească biruri monarhiei” sînt adăugate cuvintele: „(ca în Franța)”. — *Nota red.*

mod de producție. Revoluționarea neîncetată a producției, zdruncinarea neîntreruptă a tuturor relațiilor sociale, veșnica nesiguranță și agitație deosebesc epoca burgheză de toate epocile anterioare. Toate relațiile înțepenite, ruginite, cu cortegiul lor de reprezentări și concepții, venerate din moși-strămoși, se destramă, iar cele nou create se învechesc înainte de a avea timpul să se osifice. Tot ce e feudal și static se risipește ca fumul, tot ce e sfânt este profanat, și oamenii sînt în sfîrșit siliți să privească cu luciditate poziția lor în viață, relațiile lor reciproce.

Nevoia unei desfaceri tot mai largi a produselor ei gonește burghezia pe tot întinsul globului pămîntesc. Ea trebuie să se cuibărească pretutindeni, să se instaleze pretutindeni, să stabilească legături pretutindeni.

Burghezia a dat, prin exploatarea pieței mondiale, un caracter cosmopolit producției și consumului din toate țările. Spre marea mîhnire a reacționarilor, ea i-a smuls industriei de sub picioare terenul național. Străvechile industrii naționale au fost distruse și continuă să fie distruse pe zi ce trece. Ele sînt înlăturate de industrii noi, a căror introducere devine o chestiune vitală pentru toate națiunile civilizate, de industrii care nu mai prelucrează materii prime indigene, ci materii prime provenind din regiunile cele mai îndepărtate și ale căror produse nu sînt consumate numai în propria țară, ci în toate continentele. Locul vechilor necesități, satisfăcute prin produsele țării respective, îl iau necesități noi, pentru satisfacerea cărora e nevoie de produse ale țărilor celor mai îndepărtate și ale climatelor celor mai variate. În locul vechii izolări locale și naționale și al satisfacerii necesităților cu produse proprii se dezvoltă schimbul multilateral, interdependența multilaterală a națiunilor. Și acest lucru e valabil atît pentru producția materială, cît și pentru cea spirituală. Produsele spirituale ale diferitelor națiuni devin bunuri comune. Unilateralitatea și mărginirea națională devin din ce în ce mai cu neputință și din numeroasele literaturi naționale și locale ia naștere o literatură universală.

Burghezia, prin rapida perfecționare a tuturor uneltelor de producție, prin comunicațiile infinite înlesnite, antrenează în civilizație toate națiunile, pînă și pe cele mai barbare. Prețurile ieftine ale mărfurilor ei sînt artileria grea, cu care doboară toate zidurile chinezești, cu care silește să capituleze chiar cea mai îndrîjită ură a barbarilor față de străini. Ea silește toate națiunile să-și însușească modul de producție al burgheziei dacă nu vor să piară; ea le silește să introducă la ele însele așa-zisă civilizație, adică să devină burgheze. Într-un cuvînt, ea își creează o lume după chipul și asemănarea ei.

Burghezia a supus satul stăpînirii orașului. Ea a creat orașe enorme, a făcut să crească considerabil populația orășenească față de cea sătească, smulgînd astfel o parte însemnată a populației din idiotia vieții de la țară. Tot așa cum a adus satul într-o stare de dependență față de oraș, ea a făcut dependente țările barbare și semibarbare de cele civilizate, popoarele de țărani de popoarele de burghezi, Orientul de Occident.

Burghezia suprimă din ce în ce mai mult fărîmițarea mijloacelor de producție, a proprietății și a populației. Ea a aglomerat populația, a centralizat mijloacele de producție și a concentrat proprietatea în mîini puține. Urmarea inevitabilă a acestor schimbări a fost centralizarea politică. Provinciile independente, aproape numai confederate, avînd interese, legi, guverne și vămi diferite, au fost înglobate într-o *singură* națiune, cu un *singur* guvern, o *singură* lege, un *singur* interes național de clasă, o *singură* frontieră vamală.

Burghezia a creat, în cursul dominației ei de clasă, care datează abia de o sută de ani, mult mai multe și mai uriașe forțe de producție decît toate generațiile trecute laolaltă. Subjugarea forțelor naturii, mașinismul, aplicarea chimiei în industrie și agricultură, navigația cu aburi, căile ferate, telegraful electric, deștelenirea unor întregi continente, fluvii făcute

navigabile, populații întregi ieșite ca din pământ — care dintre secolele trecute ar fi putut să bănuiască că în sînul muncii sociale dormitau astfel de forțe de producție!

Am văzut deci: mijloacele de producție și de schimb pe baza cărora s-a format burghezia au fost create în societatea feudală. Pe o anumită treaptă de dezvoltare a acestor mijloace de producție și de schimb, relațiile în care societatea feudală producea și făcea schimb, organizarea feudală a agriculturii și manufacturii, într-un cuvînt relațiile feudale de proprietate nu mai corespundeau forțelor de producție care se dezvoltaseră. Ele frînau producția în loc s-o stimuleze. Ele se prefăcuseră în tot atîtea cătușe. Ele trebuiau sfărîmate, și au fost sfărîmate.

Locul lor l-a luat libera concurență, cu organizarea socială și politică adecuată ei, cu dominația economică și politică a clasei burgheze.

Sub ochii noștri se desfășoară o mișcare asemănătoare. Relațiile burgheze de producție și de schimb, relațiile burgheze de proprietate, societatea burgheză modernă, care a produs, ca prin farmec, mijloace de producție și de schimb atît de uriașe, seamănă cu vrăjitorul care nu mai poate stăpîni puterile întunericului pe care le-a dezlănțuit. De decenii istoria industriei și comerțului nu este altceva decît istoria răzvrătirii forțelor de producție moderne împotriva relațiilor de producție moderne, împotriva relațiilor de proprietate care sînt condițiile de existență ale burgheziei și ale dominației ei. Este de ajuns să pomenim crizele comerciale, care, prin repetarea lor periodică, pun tot mai amenințător sub semnul întrebării existența întregii societăți burgheze. În timpul crizelor comerciale este distrusă regulat o mare parte nu numai a produselor create, ci și a forțelor de producție existente. În timpul crizelor izbucnește o epidemie socială, care ar fi părut o absurditate în toate epocile anterioare, — epidemia supraproducției. Societatea se vede brusc aruncată înapoi, într-o stare de barbarie momentană, ca și cum o foamete, un război general nimicitor ar fi lipsit-o de toate mijloacele de trai; industria, comerțul par distruse. Și pentru ce? Pentru că societatea posedă prea multă civilizație, prea multe mijloace de trai, prea multă industrie, prea mult comerț. Forțele de producție de care dispune nu mai servesc la dezvoltarea civilizației burgheze și a⁵³ relațiilor de proprietate burgheze; dimpotrivă, ele au devenit prea uriașe pentru aceste relații, care frînează dezvoltarea lor; și de îndată ce înving această piedică, ele provoacă perturbări în întreaga societate burgheză, primejduiesc existența proprietății burgheze. Relațiile burgheze au devenit prea strîmte pentru a cuprinde avuția produsă de ele. Cum învinge burghezia crizele? Pe de o parte, prin distrugerea forțată a unei mase de forțe de producție, pe de altă parte prin cucerirea de noi piețe și prin exploatarea mai intensă a piețelor vechi. Prin ce, deci? Prin pregătirea unor crize și mai generale, și mai formidabile și prin reducerea mijloacelor de a le preveni.

Armele cu care burghezia a doborît feudalismul se îndreaptă astăzi împotriva burgheziei însăși.

Dar burghezia nu a făurit numai armele care îi aduc moartea: ea a creat și oamenii care vor mînuî aceste arme, — muncitorii moderni, *proletarii*.

În aceeași măsură în care se dezvoltă burghezia, cu alte cuvinte capitalul, se dezvoltă și proletariatul, clasa muncitorilor moderni, care nu trăiesc decît atîta vreme cît găsesc de lucru și care găsesc de lucru numai atîta vreme cît munca lor sporește capitalul. Acești muncitori, care sînt siliți să se vîndă cu bucata, sînt o marfă ca oricare alt articol din comerț și prin urmare sînt supuși deopotrivă tuturor vicisitudinilor concurenței, tuturor oscilațiilor pieței.

⁵³ În edițiile următoare, începînd cu ediția germană din 1872, cuvintele: „civilizației burgheze și a“ lipsesc. — *Nota red.*

Munca proletarilor a pierdut, prin extinderea mașinismului și prin diviziunea muncii, orice caracter de sine stătător, și, o dată cu aceasta, orice atracție pentru muncitor. Acesta devine o simplă anexă a mașinii, anexă de la care se pretinde numai operația cea mai simplă, cea mai monotonă, cea mai lesne de învățat. De aceea cheltuielile pe care muncitorul le pricinuieste se mărginesc aproape numai la mijloacele de trai necesare pentru întreținerea sa și pentru reproducerea speciei sale. Prețul unei mărfi, deci și al muncii⁵⁴, este însă egal cu cheltuielile ei de producție. De aceea, în măsura în care munca devine mai nesuferită, scade și salariul. Mai mult încă, în aceeași măsură în care se înmulțesc mașinile și crește diviziunea muncii, crește și cantitatea de muncă⁵⁵, fie prin înmulțirea orelor de muncă, fie prin intensificarea muncii cerute într-un timp anumit, prin accelerarea mersului mașinilor etc.

Industria modernă a transformat micul atelier al meșterului patriarhal în marea fabrică a capitalistului industrial. Mase de muncitori îngrămădite în fabrică sînt organizate militarmente. În calitate de simpli soldați industriali, ei sînt supuși supravegherii unei ierarhii întregi de subofițeri și ofițeri. Ei nu sînt numai robii clasei burgheze, ai statului burghez, ci sînt, zi cu zi și ceas cu ceas, robiți de mașină, de supraveghetori și, mai ales, de fiecare burghez fabricant în parte. Și cu cît acest despotism proclamă mai fățiș cîștigul ca scop final, cu atît este mai meschin, mai dușmănos, mai aprig.

Cu cît munca manuală cere mai puțină îndemînare și mai puțină cheltuială de forță, adică cu cît se dezvoltă mai mult industria modernă, cu atît munca bărbaților este înlocuită pe scară mai mare cu aceea a femeilor și a copiilor⁵⁶. Deosebiri de sex și vîrstă își pierd valabilitatea socială cînd e vorba de clasa muncitoare. Nu mai există decît instrumente de muncă, care pricinuiesc cheltuieli diferite, după vîrstă și sex.

Cînd muncitorul își primește salariul în bani peșin, după ce a fost exploatat de către fabricant, tabără asupra lui celelalte părți ale burgheziei — proprietarul, băcanul, cămătarul etc.

Păturile inferioare ale stării de mijloc: micii industriași, micii negustori și rentieri, meseriași și țărani, toate aceste clase îngroașă rîndurile proletariatului, parte din cauză că micul lor capital, fiind insuficient pentru mari întreprinderi industriale, este înfrînt de concurența capitaliștilor mai mari, parte din cauză că îndemînarea lor profesională nu mai are aceeași valoare ca urmare a noilor metode de producție. Astfel proletariatul se recrutează din toate clasele populației.

Proletariatul trece prin diferite trepte de dezvoltare. Lupta sa împotriva burgheziei începe o dată cu existența sa.

La început luptă muncitori răzleți, apoi muncitorii unei fabrici, pe urmă muncitorii unei ramuri de muncă dintr-o localitate împotriva burghezului care-i exploatează direct. Ei își îndreaptă atacurile nu numai împotriva relațiilor burgheze de producție, ci și împotriva uneltelor de producție înseși; ei distrug mărfurile străine, care le fac concurență, sfărîmă mașinile, dau foc fabricilor, caută să recucerească poziția pierdută a muncitorului medieval.

⁵⁴ Marx a arătat mai tîrziu că muncitorul vinde nu munca, ci forța sa de muncă. În această privință vezi explicațiile lui Engels din introducerea sa la lucrarea lui Marx „Muncă salariată și capital“ (vezi *K. Marx: „Muncă salariată și capital“*, E.S.P.L.P. 1957, ediția a V-a, pag. 5—15). — *Nota red.*

În lucrările de mai tîrziu Marx și Engels au folosit în locul noțiunilor „valoarea muncii“ și „prețul muncii“ noțiunile mai precise, introduse de Marx, și anume: „valoarea forței de muncă“ și „prețul forței de muncă“. În legătură cu aceasta, vezi explicațiile date de Engels în introducerea la noua ediție a lucrării lui Marx „Muncă salariată și capital“, Berlin, 1891. (Vezi volumul de față, p. 47—54). — *Nota red. (ed. 1966)*

⁵⁵ În ediția engleză din 1888, în loc de: „cantitatea de muncă“ — „povara muncii“. — *Nota red.*

⁵⁶ În edițiile următoare: a femeilor.

Pe treapta aceasta muncitorii formează o masă împrăștiată pe tot întinsul țării și fărâmițată de concurență. Coeziunea maselor de muncitori nu este încă rezultatul propriei lor uniri, ci rezultatul unirii burgheziei, care, pentru a-și atinge scopurile sale politice, trebuie, și mai poate deocamdată, să pună în mișcare întreg proletariatul. Pe această treaptă, așadar, proletarii nu combat încă pe dușmanii lor, ci pe dușmanii dușmanilor lor, ei combat rămășițele monarhiei absolute, pe moșieri, burghezie neindustrială, mica burghezie. Toată mișcarea istorică este astfel concentrată în mâinile burgheziei; orice victorie cucerită în acest chip este o victorie a burgheziei.

Dar, o dată cu dezvoltarea industriei, proletariatul crește nu numai ca număr; el este concentrat în mase tot mai mari, forța lui sporește, și el simte tot mai mult acest lucru. Interesele, condițiile de existență înăuntrul proletariatului se nivelează tot mai mult, căci mașina șterge din ce în ce mai mult deosebiriile dintre diferitele munci și reduce salariul aproape pretutindeni la un nivel deopotrivă de scăzut. Concurența crescândă a burghezilor între ei și crizele comerciale ce izvorăsc de aici fac ca salariul muncitorilor să fie tot mai nestabil; perfecționarea neîncetată și într-un ritm tot mai accelerat a mașinilor face ca condițiile de viață ale proletarilor să devină tot mai nesigure; ciocnirile individuale dintre muncitor și burghez iau tot mai mult caracterul unor ciocniri între două clase. Muncitorii încep prin a forma coaliții⁵⁷ împotriva burghezilor, ei se unesc ca să-și apere salariul. Ei înființează chiar asociații cu caracter permanent pentru a se pregăti în vederea eventualelor răzvrătiri. Pe alocuri lupta izbucnește sub formă de insurecții.

Din timp în timp înving muncitorii, dar numai în mod trecător. Adevăratul rezultat al luptelor lor nu este succesul imediat, ci unirea mereu crescândă a muncitorilor. Această unire este înlesnită prin mijloacele de comunicație tot mai numeroase, create de marea industrie, care stabilesc legături între muncitorii din diferite localități. Această legătură e suficientă pentru ca numeroasele lupte locale, care au pretutindeni același caracter, să fie centralizate într-o luptă națională, într-o luptă de clasă. Orice luptă de clasă este însă o luptă politică. Iar unirea, pentru înfăptuirea căreia cetățenii din evul mediu, cu drumurile lor vicinale, au avut nevoie de veacuri, este realizată de proletarii moderni, datorită drumului de fier, în câțiva ani.

Această organizare a proletarilor ca clasă și, prin aceasta, ca partid politic, este sfârșită din nou în fiecare moment de concurența dintre muncitorii înșiși. Ea renaște însă tot mai viguroasă, tot mai încheată, mai puternică. Folosind dezbinările din sânul burgheziei, ea îi smulge acesteia, sub formă de legi, recunoșterea unora din interesele muncitorești. De exemplu, legea cu privire la ziua de muncă de zece ore în Anglia.

În genere ciocnirile din sânul vechii societății grăbesc în multe privințe dezvoltarea proletariatului. Burghezia duce o luptă neîncetată: la început împotriva aristocrației; mai târziu împotriva acelor părți ale burgheziei însăși ale căror interese intră în contradicție cu progresul industriei; întotdeauna împotriva burgheziei tuturor țărilor străine. În toate aceste lupte ea se vede silită să facă apel la proletariat, să recurgă la ajutorul lui și să-l atragă astfel în mișcarea politică. Ea însăși înarmează, așadar, proletariatul cu propriile ei elemente de cultură⁵⁸, adică cu armele împotriva ei însăși.

⁵⁷ În ediția engleză din 1888, după cuvîntul: „coaliții“ sînt adăugate cuvintele: „(sindicate profesionale)“. — *Nota red.*

⁵⁸ În ediția engleză din 1888, în loc de: „propriile ei elemente de cultură“ — „propriile ei elemente de cultură politică și generală“. — *Nota red.*

Apoi, după cum am văzut, prin progresul industriei, părți întregi din clasa dominantă sînt aruncate în rîndurile proletariatului sau cel puțin condițiile lor de existență sînt amenințate. Și acestea aduc proletariatului numeroase elemente de cultură⁵⁹.

În sfîrșit, atunci cînd lupta de clasă se apropie de deznodămînt, procesul de descompunere al clasei dominante, al întregii societăți vechi capătă un caracter atît de acut, încît o mică parte din clasa dominantă se desprinde de ea și se alătură clasei revoluționare, clasei căreia îi aparține viitorul. Tot astfel cum odinioară o parte din nobilime a trecut în lagărul burgheziei, acum o parte din burghezie trece în lagărul proletariatului, și anume o parte din ideologii burghezi care s-au ridicat pînă la înțelegerea teoretică a întregii mișcări istorice.

Dintre toate clasele care se contrapun în zilele noastre burgheziei, singur proletariatul este o clasă cu adevărat revoluționară. Celelalte clase decad și pier o dată cu dezvoltarea marii industrii; proletariatul, dimpotrivă, este propriul ei produs.

Păturile de mijloc: micul industriaș, micul negustor, meșteșugarul, țăranul, toți luptă împotriva burgheziei pentru a salva de la pieire existența lor ca pături de mijloc. Așadar, ele nu sînt revoluționare, ci conservatoare. Mai mult încă, ele sînt reacționare, deoarece încearcă să întoarcă înapoi roata istoriei. Iar dacă acționează în chip revoluționar, o fac în vederea trecerii lor apropiate în rîndurile proletariatului, nu-și apără interesele actuale, ci interesele lor viitoare, și părăsesc propriul lor punct de vedere ca să și-l însușească pe acela al proletariatului.

Lumpenproletariatul⁶⁰, acest putregai pasiv al păturilor celor mai de jos ale vechii societăți, este tîrît pe alocuri în vîltoarea mișcării de către o revoluție proletară; din cauza ansamblului condițiilor sale de existență, el va înclina însă mai curînd să se lase cumpărat pentru uneltiri reacționare.

Condițiile de viață ale vechii societăți sînt deja distruse în condițiile de viață ale proletariatului. Proletarul este lipsit de proprietate; relațiile sale cu nevasta și cu copiii nu mai au nimic comun cu relațiile burgheze de familie; munca industrială modernă, subjugarea modernă de către capital, aceeași în Anglia ca în Franța, în America ca în Germania, l-au despuiat de orice caracter național. Legile, morala, religia sînt pentru dînsul tot atîtea prejudecăți burgheze, în spatele cărora se ascund tot atîtea interese burgheze.

Toate clasele din trecut care cucereau puterea căutau să-și asigure poziția dobîndită supunînd întreaga societate condițiilor care stăteau la baza modului lor de însușire. Proletarii nu pot să cucerească forțele de producție sociale decît desființînd propriul lor mod de însușire de pînă acum și, prin aceasta, întregul mod de însușire de pînă acum. Proletarii n-au nimic propriu de ocrotit; ei au de nimicit tot ce pînă acum ocrotea și asigura proprietatea privată.

Toate mișcările de pînă acum au fost mișcări ale unor minorități sau în interesul unor minorități. Mișcarea proletară este mișcarea independentă a imensei majorități, în interesul imensei majorități. Proletariatul, pătura cea mai de jos a societății actuale, nu se poate ridica și elibera fără să arunce în aer întreaga suprastructură a păturilor care alcătuiesc societatea oficială.

⁵⁹ În ediția engleză din 1888, în loc de: „elemente de cultură“ — „elemente de luminare și progres“. — *Nota red.*

⁶⁰ *Lumpenproletariat* — literal înseamnă «proletariat în zdrențe»: cerșetori, vagabonzi, haimanale etc.; reprezintă elementele declasate care se formează inevitabil în societatea capitalistă ca urmare a șomajului permanent și a pauperizării tot mai mari a maselor.

Chiar dacă nu prin conținut, totuși prin formă, lupta proletariatului împotriva burgheziei este mai întâi o luptă națională. Proletariatul din fiecare țară trebuie să termine, firește, în primul rând cu propria sa burghezie.

Descriind fazele cele mai generale ale dezvoltării proletariatului, am urmărit războiul civil, mai mult sau mai puțin latent, dinăuntrul societății actuale, pînă la punctul cînd acesta se transformă într-o revoluție deschisă și cînd, răsturnînd prin violență burghezia, proletariatul își întemeiază dominația sa.

Toate societățile de pînă acum s-au bazat, după cum am văzut, pe antagonismul dintre clasele asupritoare și clasele asuprite. Dar pentru ca o clasă să poată fi asuprită, trebuie să i se asigure cel puțin condițiile în care să-și poată duce existența de rob. Iobagul a început să se ridice în perioada iobăgiei la starea de membru al obștei, după cum micul burghez a început să se ridice la starea de burghez sub jugul absolutismului feudal. Muncitorul modern, dimpotrivă, în loc să se ridice o dată cu progresul industriei, decade tot mai adînc sub condițiile proprii sale clase. Muncitorul devine pauper și pauperismul crește chiar mai repede decît populația și bogăția. Din aceasta reiese limpede că burghezia nu este în stare să rămînă mai departe clasa dominantă în societate și să impună societății, ca lege regulatoare, condițiile de viață ale propriei ei clase. Ea este incapabilă să domine, fiindcă este incapabilă să asigure sclavului ei existența, chiar în limitele sclaviei lui, fiindcă este silită să-l lase să decadă într-o situație în care ea trebuie să-l hrănească, în loc să fie hrănită de dînsul. Societatea nu mai poate trăi sub dominația burgheziei, adică existența burgheziei nu mai este compatibilă cu societatea.

Condiția esențială pentru existența și dominația clasei burgheze este acumularea bogăției în mîinile unor particulari, formarea și sporirea capitalului; condiția existenței capitalului este munca salariată. Munca salariată se întemeiază exclusiv pe concurența muncitorilor între ei. Progresul industriei, al cărui purtător involuntar și pasiv este burghezia, înlocuiește izolarea muncitorilor, izvorîta din concurență, cu unirea lor revoluționară prin asociație. Cu dezvoltarea mării industrii, burgheziei îi fuge, așadar, de sub picioare însăși baza pe care ea produce și-și însușește produsele. Ea produce, înainte de toate, pe proprii ei gropari. Pieirea ei și victoria proletariatului sînt deopotrivă de inevitabile.

II

Proletari și comuniști

Care este în genere raportul dintre comuniști și proletari?

Comuniștii nu sînt un partid deosebit, opus celorlalte partide muncitorești.

Ei nu au interese deosebite de interesele întregului proletariat.

Ei nu proclamă principii deosebite⁶¹ după care să vrea să modeleze mișcarea proletară.

Comuniștii se deosebesc de celelalte partide proletare numai prin aceea că, pe de o parte, în lupta proletarilor de diferite națiuni ei scot în evidență și susțin interesele comune, independente de naționalitate, ale întregului proletariat; pe de altă parte, prin aceea că, pe

⁶¹ În ediția engleză din 1888, în loc de: „deosebite“ — „sectariste“. — *Nota red.*

diferitele trepte de dezvoltare ale luptei dintre proletariat și burghezie, ei reprezintă întotdeauna interesele mișcării în totalitatea ei.

Comuniștii sînt, așadar, din punct de vedere practic, partea cea mai hotărîtă a partidelor muncitorești din toate țările, partea care împinge mereu înainte; din punct de vedere teoretic, față de restul masei proletariatului ei au superioritatea de a înțelege limpede condițiile, mersul și rezultatele generale ale mișcării proletare.

Scopul imediat al comuniștilor este același ca și al tuturor celorlalte partide proletare: constituirea proletariatului ca clasă, răsturnarea dominației burgheziei, cucerirea puterii politice de către proletariat.

Tezele teoretice ale comuniștilor nu se bazează nicidecum pe idei, pe principii inventate sau descoperite de cutare sau cutare reformator al lumii.

Ele nu sînt decît expresia generală a condițiilor efective ale luptei de clasă existente, ale mișcării istorice care se desfășoară sub ochii noștri. Desființarea relațiilor de proprietate existente pînă acum nu este o caracteristică a comunismului.

Toate relațiile de proprietate au fost supuse unei neconținute schimbări istorice, unei permanente transformări istorice.

Revoluția franceză, de pildă, a desființat proprietatea feudală în folosul celei burgheze.

Ceea ce caracterizează comunismul nu este desființarea proprietății în general, ci desființarea proprietății burgheze.

Proprietatea privată burgheză modernă însă este ultima și cea mai desăvîrșită expresie a producției și însușirii produselor, întemeiate pe antagonisme de clasă, pe exploatarea unora de către ceilalți⁶².

În acest sens comuniștii pot rezuma teoria lor în formula: desființarea proprietății private.

Ni s-a imputat nouă, comuniștilor, că am voi să desființăm proprietatea dobîndită personal, prin muncă proprie, proprietate care ar alcătui temelia oricărei libertăți, activități și independențe personale.

Proprietate dobîndită prin muncă, agonisită, cîștigată personal! Vorbiți oare de proprietatea micului burghez, a micului producător rural, premergătoare celei burgheze? Nu e nevoie să o desființăm noi: dezvoltarea industriei a desființat-o și o desființează zilnic.

Sau poate vorbiți de proprietatea privată burgheză modernă?

Dar munca salariată, munca proletarului, îi creează oare acestuia vreo proprietate? Nicidecum. Ea creează capitalul, adică proprietatea care exploatează munca salariată, care nu poate spori decît cu condiția de a produce munca salariată nouă, pentru a o exploata din nou.

În forma sa actuală, proprietatea se mișcă în cadrul antagonismului dintre capital și munca salariată. Să privim ambele laturi ale acestui antagonism.

A fi capitalist înseamnă a ocupa în producție nu numai o poziție pur personală, ci și o poziție socială. Capitalul este un produs colectiv și nu poate fi pus în mișcare decît prin activitatea comună a numeroși membri ai societății, ba, în ultimă instanță, numai prin activitatea comună a tuturor membrilor societății.

Capitalul nu este deci o forță personală, ci o forță socială.

⁶² În ediția engleză din 1888, în loc de: „exploatarea unora de către ceilalți“ — „exploatarea majorității de către minoritate“. — *Nota red.*

Așadar, atunci când capitalul este transformat în proprietate colectivă, aparținând tuturor membrilor societății, aceasta nu înseamnă transformarea unei proprietăți personale în proprietate socială. Ceea ce se transformă este numai caracterul social al proprietății. Ea își pierde caracterul ei de clasă.

Să trecem la munca salariată.

Prețul mijlociu al muncii salariate este minimul de salariu, adică totalul mijloacelor de trai necesare pentru a menține pe muncitor în viață ca muncitor. Deci ceea ce muncitorul salariat își însușește prin activitatea sa îi ajunge numai pentru a-și reproduce viața ca atare. Noi nu vrem nicidecum să desființăm această însușire personală a produselor muncii, menită să reproducă nemijlocit viața, o însușire care nu aduce nici un excedent ce ar putea da putere asupra muncii străine. Noi vrem să desființăm numai caracterul mîrșav al acestui mod de însușire, în cadrul căreia muncitorul trăiește numai pentru a spori capitalul, trăiește numai în măsura în care o cer interesele clasei dominante.

În societatea burgheză, munca vie nu este decît un mijloc pentru a spori munca acumulată. În societatea comunistă, munca acumulată nu este decît un mijloc pentru a lărgi, a îmbogăți, a ușura procesul de viață al muncitorilor.

În societatea burgheză, trecutul domină deci prezentul; în societatea comunistă, prezentul domină trecutul. În societatea burgheză, capitalul este independent și personal, pe cînd individul care muncește este dependent și impersonal.

Și desființarea acestor relații este considerată de burghezie o suprimare a individualității și a libertății! Și cu drept cuvînt. Este vorba într-adevăr de suprimarea individualității burgheze, a independenței burgheze și a libertății burgheze.

Prin libertate se înțelege, în cadrul relațiilor de producție burgheze de astăzi, libertatea comerțului, libertatea de cumpărare și de vînzare.

Dacă dispăre însă negoțul, atunci dispăre și negoțul liber. Vorbăria despre negoțul liber, ca și toate celelalte tirade ale burgheziei noastre despre libertate au, în genere, un înțeles numai cînd e vorba de negoțul încătușat, de tîrgovețul oprimat din evul mediu, și nu cînd e vorba de desființarea de către comunism a negoțului, a relațiilor de producție burgheze și a burgheziei însăși.

Vă îngroziți că vrem să desființăm proprietatea privată. Dar în societatea voastră actuală proprietatea privată este desființată pentru nouă zecimi din membrii societății; ea există tocmai datorită faptului că nu există pentru nouă zecimi. Ne imputați deci că vrem să desființăm o proprietate care presupune ca o condiție necesară ca imensa majoritate a societății să fie lipsită de proprietate.

Cu alte cuvinte, ne imputați că vrem desființarea proprietății voastre. Într-adevăr, vrem acest lucru.

Din momentul în care munca nu mai poate fi transformată în capital, bani, rentă funciară — într-un cuvînt într-o putere socială ce poate fi monopolizată, adică din momentul în care proprietatea personală nu mai poate deveni proprietate burgheză —, din acest moment, declarați voi, personalitatea este suprimată.

Recunoașteți prin urmare că, atunci cînd vorbiți de personalitate, aveți în fața ochilor doar pe burghez, adică pe proprietarul burghez. Această personalitate trebuie, într-adevăr, suprimată.

Comunismul nu ia nimănui puțința de a-și însuși produse sociale, el ia doar puțința ca prin această însușire să fie aservită munca altuia.

S-a obiectat că prin desființarea proprietății private va înceta orice activitate și că o lene generală va cuprinde lumea.

Dacă ar fi așa, societatea burgheză ar fi trebuit demult să piară din cauza trândăviei, căci în această societate cei care lucrează nu agonisesc, iar cei care agonisesc nu lucrează. Toate aceste temeri se reduc la tautologia că nu va mai exista muncă salariată o dată ce nu va mai exista capital.

Toate obiecțiile îndreptate împotriva modului de producție comunist de însușire și de producție a produselor materiale au fost extinse și asupra însușirii și producției produselor spirituale. După cum pentru burghez desființarea proprietății de clasă înseamnă desființarea producției însăși, tot astfel pentru dânsul dispariția culturii de clasă este identică cu dispariția culturii în general.

Cultura, a cărei pierdere o deplînge burghezul, nu înseamnă pentru imensa majoritate decît transformarea omului într-o anexă a mașinii.

Dar nu polemizați cu noi, apreciind desființarea proprietății burgheze prin prisma concepțiilor voastre burgheze despre libertate, cultură, drept etc. Înseși ideile voastre sînt produse ale relațiilor burgheze de producție și de proprietate, după cum și dreptul vostru nu este decît voința clasei voastre ridicată la rangul de lege, o voință al cărei conținut este determinat de condițiile materiale de viață ale clasei voastre.

Concepția interesată care vă face să transformați relațiile voastre de producție și de proprietate, din relații istorice, trecătoare în cursul procesului de dezvoltare a producției, în legi eterne ale naturii și ale rațiunii e comună tuturor claselor dominante dispărute. Ceea ce pricepeți cînd e vorba de proprietatea antică, ceea ce pricepeți cînd e vorba de proprietatea feudală, nu mai îndrăzniți să pricepeți cînd e vorba de proprietatea burgheză.

Desființarea familiei! Pînă și cei mai radicali se indignază în fața acestei infame intenții a comuniștilor.

Pe ce se întemeiază familia de astăzi, familia burgheză? Pe capital, pe cîștigul privat. În forma sa deplin dezvoltată ea există numai pentru burghezie; ea își găsește însă completarea în lipsa de familie impusă proletarilor și în prostituția publică.

Familia burghezului dispore, firește, o dată cu dispariția acestei completări a ei, iar ambele dispar o dată cu dispariția capitalului.

Ne imputați că vrem să desființăm exploatarea copiilor de către părinții lor? Recunoaștem această crimă.

Dar voi spuneți că noi desființăm cele mai gingașe legături înlocuind educația pe care o dă familia cu cea socială.

Oare educația voastră nu este și ea determinată de societate? Nu este ea determinată de relațiile sociale în cadrul cărora faceți educație, de amestecul mai mult sau mai puțin direct al societății prin mijlocirea școlii etc.? Comuniștii n-au inventat influența societății asupra educației; ei îi schimbă doar caracterul, smulgînd educația de sub influența clasei dominante.

Frazeologia burgheză despre familie și educație, despre legătura intimă dintre părinți și copii devine cu atît mai dezgustătoare cu cît pentru proletari, ca urmare a dezvoltării marii industrii, legăturile de familie se destramă, iar copiii sînt transformați în simple articole de negoț și unelte de muncă.

Dar voi, comuniștii, vreți să introduceți comunizarea femeii — ne strigă în cor întreaga burghezie.

Burghezul vede în soția lui o simplă unealtă de producție. El aude că uneltele de producție urmează să fie exploatare în comun și nu poate, firește, decât să-și închipuie că soarta comunizării va lovi și pe femei.

El nici nu bănuiește că este vorba tocmai de a desființa această poziție a femeii de simplă unealtă de producție.

De altfel, nimic nu este mai ridicol decât indignarea ultramorală a burghezilor noștri în fața pretensei comunizării oficiale a femeii de către comuniști. Comuniștii nu au nevoie să introducă comunizarea femeii; ea a existat aproape întotdeauna.

Burghezii noștri, care nu se mulțumesc că au la dispoziție femeile și fiicele proletarilor lor, fără să mai vorbim de prostituția oficială, își fac o plăcere din a-și seduce reciproc soțiile.

În realitate căsătoria burgheză este comunizarea femeii măritate. Comuniștilor li s-ar putea imputa cel mult că, în locul comunizării fățarnice, ascunse, ar voi să introducă comunizarea oficială și pe față a femeii. De altfel se înțelege de la sine că prin desființarea actualelor relații de producție va dispărea și comunizarea femeii, izvorită din ele, adică prostituția oficială și neoficială.

Comuniștilor li s-a mai imputat că ar voi să desființeze patria, naționalitatea.

Muncitorii nu au patrie. Lor nu li se poate lua ceva ce nu au. Dar deoarece proletariatul trebuie să cucerească mai întâi puterea politică, să se ridice la rangul de clasă națională⁶³, să se constituie el însuși ca națiune, el însuși mai este încă național, deși nicidecum în înțelesul burghez.

Delimitările naționale și antagonismele dintre popoare dispar din ce în ce mai mult o dată cu dezvoltarea burgheziei, o dată cu libertatea comerțului, cu piața mondială, cu uniformitatea producției industriale și cu condițiile de viață ce-i corespund.

Domnia proletariatului le va face să dispară și mai mult încă. Acțiunea unită, cel puțin a țărilor civilizate, este una din primele condiții ale dezrobirii lui.

În măsura în care va fi desființată exploatarea unui individ de către celălalt, va fi desființată și exploatarea unei națiuni de către alta.

O dată cu dispariția antagonismului dintre clase în sânul națiunii, va dispărea și dușmănia dintre națiuni.

Învinuirile aduse comunismului din punct de vedere religios, filozofic și în general din punct de vedere ideologic nu merită o discuție mai amănunțită.

Este oare nevoie de o perspicacitate deosebită pentru a înțelege că, atunci când se schimbă condițiile de viață ale oamenilor, relațiile lor sociale, existența lor socială, se schimbă și reprezentările, concepțiile și noțiunile lor, într-un cuvânt și conștiința lor?

Ce altceva ne arată istoria ideilor decât că producția intelectuală se transformă o dată cu cea materială? Ideile dominante ale unei epoci au fost întotdeauna numai ideile clasei dominante.

Se vorbește despre idei care revoluționează o întreagă societate; prin aceasta se exprimă numai faptul că în sânul vechii societăți s-au format elementele unei societăți noi, că descompunerea ideilor vechi merge mână în mână cu descompunerea vechilor condiții de viață.

⁶³ În ediția engleză din 1888, în loc de: „să se ridice la rangul de clasă națională” — „să se ridice la rangul de clasă conducătoare a națiunii”. — *Nota red.*

În timpul decadenței lumii antice, religiile vechi fură învinse de religia creștină. Când în secolul al XVIII-lea ideile iluminismului învinseră ideile creștine, societatea feudală dădea ultima ei luptă cu burghezia, pe atunci revoluționară. Ideile de libertate a conștiinței și a religiei nu exprimau decât domnia liberei concurențe pe tărîmul conștiinței⁶⁴.

„Dar“ — se va spune — „ideile religioase, morale, filozofice, politice, juridice etc. s-au modificat ce-i drept în cursul dezvoltării istorice. Însă religia, morala, filozofia, politica, dreptul s-au menținut întotdeauna în ciuda acestor schimbări.

În afară de aceasta, mai există adevăruri eterne, ca: libertate, dreptate etc., care sînt comune tuturor stărilor sociale. Comunismul desființează însă adevărurile eterne, desființează religia, morala, în loc să le dea o formă nouă, el contrazice așadar toată dezvoltarea istorică de pînă acum“.

La ce se reduce această învinuire? Istoria tuturor societăților de pînă acum s-a desfășurat în antagonisme de clasă, care, în diferite epoci, au luat forme diferite.

Dar, indiferent de forma pe care au luat-o aceste antagonisme, exploatarea unei părți a societății de către cealaltă constituie un fapt comun tuturor veacurilor trecute. Nu e deci de mirare că conștiința socială a tuturor veacurilor, în pofida diversității ei, se mișcă în cadrul anumitor forme comune, forme de conștiință care vor dispărea cu desăvîrșire numai o dată cu dispariția totală a antagonismului de clasă.

Revoluția comunistă înseamnă ruptura cea mai radicală cu relațiile de proprietate moștenite din trecut; nu e deci de mirare că în cursul dezvoltării ei se produce ruptura cea mai radicală cu ideile tradiționale.

Dar să lăsăm obiecțiile ridicate de burghezie împotriva comunismului.

După cum am văzut mai sus, primul pas în revoluția muncitorească este ridicarea proletariatului la rangul de clasă dominantă, este cucerirea democrației.

Proletariatul va folosi dominația lui politică pentru a smulge burgheziei, pas cu pas, întreg capitalul, pentru a centraliza toate uneltele de producție în mîinile statului, adică în mîinile proletariatului organizat ca clasă dominantă, și pentru a mări, cît se poate de repede, masa forțelor de producție.

La început acest lucru nu se poate face, firește, decît printr-o încălcare despotică a dreptului de proprietate și a relațiilor de producție burgheze, adică prin măsuri care, din punct de vedere economic, apar neîndestulătoare și șubrede, dar care se depășesc singure în decursul mișcării și care sînt inevitabile ca mijloc pentru revoluționarea întregului mod de producție.

Aceste măsuri vor fi, se-nțelege, diferite în diferitele țări.

În țările cele mai înaintate va fi totuși posibilă aproape pretutindeni aplicarea următoarelor măsuri:

1. Exproprierea proprietății funciare și întrebuintarea rentei funciare pentru acoperirea cheltuielilor de stat.
2. Impozit cu puternic caracter progresiv.
3. Desființarea dreptului de moștenire.
4. Confiscarea proprietății tuturor emigranților și rebelilor.

⁶⁴ În edițiile următoare, începînd cu ediția germană din 1872, în loc de: „pe tărîmul conștiinței“ — „pe tărîmul cunoașterii“. — *Nota red.*

5. Centralizarea creditului în mâinile statului cu ajutorul unei bănci naționale cu capital de stat și cu monopol exclusiv.

6. Centralizarea tuturor⁶⁵ mijloacelor de transport în mâinile statului.

7. Sporirea numărului fabricilor de stat, a uneltelor de producție, deștelenirea și ameliorarea pământurilor după un plan general.

8. Egală obligativitate a muncii pentru toți, organizarea de armate industriale, îndeosebi pentru agricultură.

9. Îmbinarea muncii agricole cu cea industrială, măsuri avînd ca scop înlăturarea treptată a opoziției⁶⁶ dintre sat și oraș.

10. Învățămînt public gratuit pentru toți copiii. Interzicerea muncii în fabrici a copiilor, în actuala ei formă. Îmbinarea educației cu producția materială etc., etc.

Cînd, în cursul dezvoltării, vor fi dispărut deosebirile de clasă și întreaga producție va fi fost concentrată în mâinile indivizilor asociați, atunci puterea publică își va pierde caracterul ei politic. În sensul propriu al cuvîntului, puterea politică este puterea organizată a unei clase pentru asuprirea alteia. Dacă proletariatul, în lupta sa împotriva burgheziei, se unește în mod necesar ca clasă, dacă, prin revoluție, devine clasă dominantă și, ca clasă dominantă, desființează vechile relații de producție făcînd uz de forță, atunci el desființează, o dată cu aceste relații de producție, și condițiile de existență ale antagonismului de clasă, ale claselor în genere⁶⁷, și, prin aceasta, propria sa dominație de clasă.

Locul vechii societăți burgheze, cu clasele și antagonismele ei de clasă, îl ia o asociație în cadrul căreia dezvoltarea liberă a fiecăruia este condiția pentru dezvoltarea liberă a tuturor.

III

Literatura socialistă și comunistă

1. Socialismul reacționar

a) *Socialismul feudal*

Aristocrația franceză și cea engleză erau chemate, prin poziția lor istorică, să scrie pamflete împotriva societății moderne burgheze. În revoluția franceză din iulie 1830 și în mișcarea engleză pentru reformă⁶⁸, ea fusese din nou învinsă de parvenitul detestat. De o luptă politică serioasă nici nu mai putea fi vorba. Aristocrației nu-i rămînea decît lupta pe tărîm literar. Dar chiar și în domeniul literaturii vechea frazeologie de pe timpul restaurației⁶⁹

⁶⁵ În edițiile următoare: centralizarea mijloacelor. — *Nota red.*

⁶⁶ În edițiile germane următoare, începînd cu ediția din 1872, în loc de: „opoziție“ — „deosebire“. — *Nota red.*

⁶⁷ În edițiile germane următoare, începînd cu ediția din 1872, în loc de „ale claselor în genere“ — „clasele în genere“. — *Nota red.*

⁶⁸ Este vorba de reforma dreptului electoral, care a fost adoptată de Camera Comunelor în 1831 și ratificată de Camera Lorzilor în iunie 1832. Această reformă urmărea limitarea monopolului politic al aristocrațiilor — proprietari funciari și magnați ai finanțelor — și deschidea accesul în parlament reprezentanților burgheziei industriale. Proletariatul și mica-burghezie, principalii protagoniști ai luptei pentru reformă, au fost înșelați de burghezia liberală și nu au obținut drepturi electorale.

⁶⁹ Nu este vorba de restaurația engleză din anii 1660—1689, ci de restaurația franceză din anii 1814—1830. [*Nota lui Engels la ediția engleză din 1888.*]

devenise imposibilă. Pentru a-și câștiga simpatii, aristocrația trebuia să-și dea aerul că face abstracție de interesele ei și că-și formulează actul de acuzare împotriva burgheziei numai în interesul clasei muncitoare exploatare. Ea își procura astfel o satisfacție în a cânta cuplete satirice la adresa noului ei stăpîn și în a-i șopti la ureche prorociri mai mult sau mai puțin sinistre.

În felul acesta a luat naștere socialismul feudal, amestec de tînguială și de bațjocură, de ecou al trecutului și de amenințare a viitorului, care nimerea uneori burghezia drept în inimă prin critica sa amară, spirituală și distrugătoare, dar care făcea întotdeauna o impresie comică prin absoluta-i incapacitate de a înțelege mersul istoriei moderne.

Aristocrații fluturau ca drapel traista de cerșetor a proletariatului pentru a strînge în urma lor poporul. Dar de cîte ori poporul îi urma, el zărea pe posteriorul lor vechile blazoane feudale și se împărăștia rîzînd în hohote, fără respect.

O parte din legitimiștii⁷⁰ francezi și „Tînăra Anglie“⁷¹ au oferit acest spectacol.

Atunci cînd feudații demonstrează că modul lor de a exploata diferă de exploatarea burgheză, ei uită un singur lucru, și anume că ei exploatau în condiții și împrejurări cu totul diferite și în prezent depășite. Atunci cînd arată că în timpul dominației lor proletariatul modern nu a existat, ei uită că burghezia modernă a fost tocmai vlăstarul inevitabil al orînduirii lor sociale.

De altfel ei ascund atît de puțin caracterul reacționar al criticii lor, încît principala învinuire pe care o aduc burgheziei constă tocmai în aceea că sub dominația ei se dezvoltă o clasă care va face să sară în aer întreaga ordine socială veche.

Ei învinuiesc burghezia nu atît că a creat un proletariat în genere, cît că a creat un proletariat revoluționar.

De aceea, în practica politică, ei participă la toate măsurile violente împotriva clasei muncitoare, iar în viața de toate zilele sînt gata, în ciuda frazeologiei lor umflate, să culeagă merele de aur⁷² și să renunțe la credință, iubire și onoare în schimbul negoțului cu lînă, sfeclă și rachiu⁷³.

După cum popa mergea totdeauna mîna în mîna cu feudalul, tot astfel și socialismul popesc merge alături de socialismul feudal.

⁷⁰ *Legitimiștii* — adepții dinastiei Bourbon, înlăturată în 1830; reprezentau interesele marii proprietăți funciare ereditare. În lupta împotriva dinastiei de Orléans, care a domnit în perioada 1830—1848 și care se sprijinea pe aristocrația financiară și pe marea burghezie, o parte a legitimiștilor recurgea adesea la demagogie socială, erijîndu-se în apărători ai oamenilor muncii împotriva exploatării burgheze. — *Nota red. (ed. 1966)*

⁷¹ *Tînăra Anglie* (Young England) — grupare de aristocrați, politicieni și literați englezi, înființată în 1842, care a aderat la partidul conservator (tory). Reprezentanții mai marcanți ai „Tinerei Anglii“ au fost Benjamin Disraeli (1804—1881) și Thomas Carlyle (1795—1881).

Reprezentanții grupării „Tînăra Anglie“ exprimau nemulțumirea aristocrației funciare față de creșterea puterii economice și politice a burgheziei și recurgeau la metode demagogice pentru a subordona influenței lor clasa muncitoare și a o folosi în lupta lor împotriva burgheziei. În „Manifestul Partidului Comunist“, Marx și Engels caracterizează concepțiile acestora drept „socialism feudal“. — *Nota red. (ed. 1966)*

⁷² În ediția engleză din 1888, după cuvintele: „merele de aur“ sînt adăugate cuvintele: „care cad din pomul industriei“. — *Nota red.*

⁷³ **Aceasta se referă mai cu seamă la Germania, unde aristocrația funciară și iuncherii exploatează mare parte din domeniile lor pe cont propriu, prin administratori, fiind, pe lîngă aceasta, și mari fabricanți de zahăr și de spirt din cartofi. Aristocrații englezi, mai bogați de altfel, n-au ajuns încă atît de departe; dar și ei știu cum se poate compensa scăderea rentei prin împrumutarea numelui lor unor fondatori de societăți pe acțiuni, mai mult sau mai puțin dubioși. [Nota lui Engels la ediția engleză din 1888.]**

Nimic mai ușor decât a da o spoială socialistă ascetismului creștin. Oare creștinismul n-a tunat și fulgerat și el împotriva proprietății private, a căsătoriei și a statului? Oare n-a propovăduit el în locul acestora caritatea și cerșetoria, celibatul și înnăbușirea patimilor trupești, viața de chilie și biserica? Socialismul creștin nu-i decât aghiasma cu care popa sfințește necazul aristocratului.

b) Socialismul mic-burghez

Aristocrația feudală nu este singura clasă care a fost răsturnată de burghezie și ale cărei condiții de viață s-au înrăutățit și au dispărut cu încetul în societatea burgheză modernă. Tîrgoveții din evul mediu și mica țărănime au fost precursorii burgheziei moderne. În țările mai puțin dezvoltate din punct de vedere industrial și comercial, această clasă continuă să vegezeze alături de burghezia în ascensiune.

În țările în care s-a dezvoltat civilizația modernă s-a format o nouă mică burghezie, care, fluctuînd între proletariat și burghezie ca parte întregitoare a societății burgheze, se formează mereu din nou și ai cărei membri sînt însă mereu azvîrliți de concurență în rîndurile proletariatului; mai mult, pe măsură ce se dezvoltă marea industrie, ei văd apropiindu-se momentul cînd vor dispărea cu desăvîrșire ca parte independentă a societății moderne și vor fi înlocuiți, în comerț, în industrie și în agricultură, cu supraveghetori și servitori.

În țări ca Franța, în care clasa țărănească alcătuiește mai mult de jumătate din populație, era firesc ca critica pe care o făceau regimului burghez scriitori care luau atitudine pentru proletariat și împotriva burgheziei să fie pe măsura micului burghez și a micului țăran și să apere cauza muncitorilor din punctul de vedere al micii burghezii. În felul acesta a luat naștere socialismul mic-burghez. Sismondi⁷⁴ e șeful acestei literaturi nu numai pentru Franța, dar și pentru Anglia.

Acest socialism analiza cu multă perspicacitate contradicțiile existente în relațiile de producție moderne. El demasca apologia fățarnică a economiștilor. El demonstrează, fără putință de tăgadă, efectele distrugătoare ale mașinismului și ale diviziunii muncii, concentrarea capitalurilor și a proprietății funciare, supraproducția, crizele, pieirea inevitabilă a micilor burghezi și țărani, mizeria proletariatului, anarhia în producție, strigătoarele disproporții în repartitia avuției, războiul industrial nimicitor dintre națiuni, descompunerea vechilor moravuri, a vechilor relații familiale, a vechilor naționalități.

Potrivit conținutului său pozitiv însă, acest socialism vrea sau să restabilească vechile mijloace de producție și de schimb, și, o dată cu ele, vechile relații de proprietate și vechea societate, sau să ferece din nou, cu forța, mijloacele moderne de producție și de schimb în cătușele vechilor relații de proprietate, care au fost sfărîmate și nu se putea să nu fie sfărîmate de aceste mijloace. În ambele cazuri acest socialism este reacționar și totodată utopic.

Corporațiile în perioada manufacturieră, economia patriarhală la țară — iată ultimul lui cuvînt.

În dezvoltarea sa ulterioară, acest curent s-a împotmolit într-o neputință lașă⁷⁵.

⁷⁴ Sismondi, Jean-Charles-Léonard Simonde de (1773—1842) — economist și istoric elvețian; a criticat capitalismul „de pe poziții mic-burgheze“ (Lenin) și a idealizat mica producție; reprezentant de seamă al romantismului economic. — *Nota red. (ed. 1966)*

⁷⁵ În ediția engleză din 1888, în loc de: „În dezvoltarea sa ulterioară, acest curent s-a împotmolit într-o neputință lașă“ — „Pînă la urmă, cînd fapte istorice de netăgăduit au spulberat orice autoiluzionare, această formă a socialismului s-a împotmolit într-o jalnică neputință“. — *Nota red.*

c) Socialismul german sau „adevăratul“ socialism

Literatura socialistă și comunistă din Franța, care a luat naștere sub presiunea unei burghezii dominante și care este expresia literară a luptei împotriva acestei dominații, a fost introdusă în Germania pe vremea când burghezia tocmai începuse lupta împotriva absolutismului feudal.

Filozofii, semifilozofii și toți cei cu pretenții literare din Germania se aruncară cu lăcomie asupra acestei literaturi, uitând însă că o dată cu introducerea acestor scrieri din Franța nu fuseseră introduse în Germania și condițiile de viață de acolo. Dată fiind starea de lucruri din Germania, literatura franceză pierdu orice semnificație practică imediată și căpătă un aspect pur literar. Ea trebuia să apară ca o speculație sterilă asupra adevăratei societăți⁷⁶, asupra realizării naturii umane. Astfel, revendicările primei revoluții franceze nu aveau pentru filozofii germani ai secolului al XVIII-lea alt înțeles decât acela de deziderate ale „rațiunii practice“ în general, iar manifestările voinței burgheziei revoluționare din Franța erau, în ochii lor, niște legi ale voinței pure, ale voinței așa cum ar trebui să fie, ale adevăratei voințe omenești.

Activitatea literaților germani consta exclusiv în a pune de acord noile idei franceze cu vechea lor conștiință filozofică, sau, mai bine zis, în a-și însuși din punctul lor de vedere filozofic ideile franceze.

Ei își însușiră aceste idei în același fel în care se însușește în genere o limbă străină: prin traducere.

Se știe că peste manuscrisele operelor clasice din vermurile antichității păgâne, călugării așterneau povești searbăde despre sfinții catolici. Literații germani procedară invers cu literatura profană franceză. Ei își scriseră absurditățile filozofice pe verso-ul originalului francez. De pildă, pe verso-ul criticii franceze a relațiilor bănești ei au scris „înstrăinarea naturii umane“, pe verso-ul criticii franceze a statului burghez ei au scris „desființarea stăpînirii universalului abstract“ etc.

Această frazeologie filozofică, substituită teoriilor franceze, a fost botezată de ei „filozofia acțiunii“, „adevăratul socialism“, „știința germană a socialismului“, „fundamentarea filozofică a socialismului“ etc.

În felul acesta literatura socialist-comunistă franceză a fost de-a dreptul emasculeată. Și deoarece în mîna germanului ea înceta să exprime lupta unei clase împotriva alteia, el era convins că biruise „unilateralitatea franceză“, că el apăra, în locul unor nevoi adevărate, nevoia de adevăr, iar în locul intereselor proletariatului, interesele ființei umane, ale omului în general, ale omului care nu aparține nici unei clase, care în genere nu aparține realității, ci negurilor fanteziei filozofice.

Acest socialism german, care lua atît de solemn în serios stîngacele sale exerciții scolărești și le trîmbița atît de zgomotos, își pierdu însă puțin cîte puțin pedanta nevinovăție.

Lupta burgheziei germane, mai cu seamă a celei prusace, împotriva feudalilor și a monarhiei absolute, într-un cuvînt mișcarea liberală, deveni mai serioasă.

„Adevăratului“ socialism i se ivi, astfel, prilejul dorit de a opune mișcării politice revendicările socialiste, de a profera blestemele tradiționale împotriva liberalismului, împotriva statului reprezentativ, împotriva concurenței burgheze, a libertății burgheze a presei, a dreptului burghez, a libertății și a egalității burgheze și de a propovădui maselor

⁷⁶ În edițiile următoare, începînd cu ediția germană din 1872, cuvintele „asupra adevăratei societăți“ lipsesc. — *Nota red.*

populare că din această mișcare burgheză ele nu aveau nimic de câștigat, ci, dimpotrivă, totul de pierdut. Socialismul german uită la timp că critica franceză, al cărei ecou stupid era, presupune societatea modernă burgheză cu condițiile materiale de viață corespunzătoare și cu constituția politică adecvată, adică toate acele premise care în Germania trebuiau abia cucerite prin luptă.

Acest socialism servea guvernelor absolutiste germane cu întregul lor cortegiu de popi, dascăli, iuncheri și birocrați drept sperietoare binevenită împotriva burgheziei ce se ridica amenințătoare.

El alcătuia completarea dulceagă la amarnicele lovituri de bici și la ploaia de gloanțe cu care aceleași guverne tratau insurecțiile muncitorilor germani⁷⁷.

Dacă „adevăratul“ socialism devenise astfel o armă în mâinile guvernelor împotriva burgheziei germane, el era, totodată, în mod nemijlocit și expresia intereselor reacționare, a intereselor țărgoveților germani⁷⁸. În Germania, mica burghezie, pe care a lăsat-o moștenire secolul al XVI-lea și care de atunci reapare aici într-una sub diferite forme, alcătuiește de fapt temelia socială a stării de lucruri existente.

Menținerea ei înseamnă menținerea stării de lucruri existente în Germania. Ea se teme de dominația industrială și politică a burgheziei, care va duce în mod inevitabil la pieirea ei, pe de o parte ca urmare a concentrării capitalului, pe de altă parte ca urmare a dezvoltării proletariatului revoluționar. Mica burghezie își închipuia că „adevăratul“ socialism va omorî dintr-o lovitură două muște. El se răspîndi ca o epidemie.

Țesut din păienjeniș speculativ, brodat cu flori retorice literare și îmbibat cu rouă sentimentală, acest veșmînt pompos în care socialiștii germani își învăluiau cele cîteva „adevăruri eterne“ încremenite a făcut ca marfa lor să se desfacă mai lesne în rîndurile acestui public.

La rîndul său, socialismul german a înțeles, din ce în ce mai mult, misiunea sa de a fi reprezentantul grandilocvent al acestei mici burghezii.

El proclamă națiunea germană ca prototip al națiunii, iar pe filistinul german ca prototip al omului. Fiecărei ticăloșii a acestuia el îi atribuia un sens ascuns, un sens superior, socialist, prefăcînd-o în contrariul ei. Consecvent pînă la capăt, el s-a ridicat fățiș împotriva orientării „brutal distructive“ a comunismului, proclamînd imparțialitatea sa măreață mai presus de orice luptă de clasă. Toate pretinsele publicații socialiste și comuniste care circulă în Germania aparțin, cu foarte puține excepții, acestei literaturi murdare și paralizante⁷⁹.

2. Socialismul conservator sau burghez

O parte din burghezie dorește să tîmăduiască relele sociale pentru a asigura existența societății burgheze.

⁷⁷ În ediția Hirschfeld a „Manifestului“ (tipărită la Londra între 1856 și 1860) în locul cuvîntului „bearbeiteten“ („tratau“) se află cuvîntul „beantworteten“ („răspundeau la“). — *Nota red. (ed. 1966)*

⁷⁸ În ediția engleză din 1888, în subcapitolul despre „adevăratul“ socialism, expresia: „țîrgoveții germani“ este înlocuită cu expresia: „filistinii germani“. — *Nota red.*

⁷⁹ **Furtuna revoluției din 1848 a măturat întreg acest curent lamentabil și le-a tăiat purtătorilor lui pofta de a mai face socialism. Reprezentantul de căpetenie și tipul clasic al acestui curent este d-l Karl Grün.** [*Nota lui Engels la ediția germană din 1890.*]

Grün, Karl (1817—1887) — publicist german mic-burghez, în deceniul al 5-lea unul dintre principalii reprezentanți ai „adevăratului“ socialism. — *Nota red. (ed. 1966)*

Printre acestea găsim: economiști, filantropi, umanitariști, oameni care se îndeletnicesc cu îmbunătățirea situației clasei muncitoare, cu organizarea de opere filantropice, membri ai societăților de protecție a animalelor, fondatori de societăți de temperanță, reformatori de cafenea de cele mai diferite nuanțe. Acest socialism burghez a fost elaborat chiar sub formă de sisteme complete.

Ca pildă cităm „Philosophie de la misère”⁸⁰ a lui Proudhon.

Burghezii socialiști vor condițiile de viață ale societății moderne dar fără luptele și primejdiile care decurg cu necesitate din ele. Ei vor societatea actuală fără elementele care o revoluționează și o descompun. Ei vor burghezia fără proletariat. Burghezia consideră, firește, lumea în care domnește drept cea mai bună dintre lumi. Socialismul burghez elaborează această concepție consolatoare într-un sistem mai mult sau mai puțin complet. Atunci când el invită proletariatul să înfăptuiască sistemele sale și să pășească în noul Ierusalim, el nu-i cere de fapt decât să rămână în cadrul societății actuale, dar să lepede concepțiile sale dușmănoase despre această societate.

O altă formă, mai puțin sistematică, însă mai practică, a acestui socialism caută să facă nesuferită clasei muncitoare orice mișcare revoluționară, demonstrându-i că ei nu i-ar putea fi de folos cutare sau cutare schimbare politică, ci numai o schimbare a condițiilor materiale de trai, a condițiilor economice. Prin schimbarea condițiilor materiale de trai, acest socialism nu înțelege însă nicidecum desființarea relațiilor de producție burgheze, care nu poate fi înfăptuită decât pe cale revoluționară, ci îmbunătățiri administrative realizate pe baza acestor relații de producție, adică îmbunătățiri care nu schimbă întru nimic raportul dintre capital și munca salariată, ci care, în cazul cel mai bun, micșorează cheltuielile de dominație ale burgheziei și-i simplifică bugetul.

Socialismul burghez își găsește expresia corespunzătoare abia atunci când devine o simplă figură retorică.

Comerț liber! în interesul clasei muncitoare; taxe vamale protecționiste! în interesul clasei muncitoare; închisori cu regim celular! în interesul clasei muncitoare — iată ultimul și singurul cuvânt sincer rostit de socialismul burghez.

Socialismul burghez constă tocmai în afirmația că burghezii sînt burghezi — în interesul clasei muncitoare.

3. Socialismul și comunismul critico-utopic

Nu vorbim aci de literatura care a exprimat, în toate marile revoluții moderne, revendicările proletariatului (scrierile lui Babeuf⁸¹ etc.).

Primele încercări ale proletariatului de a realiza direct propriul său interes de clasă într-o epocă de fierbere generală, în perioadă răsturnării societății feudale, au dat inevitabil greș din cauză că proletariatul era el însuși nedezvoltat și pentru că lipseau condițiile materiale pentru eliberarea sa, căci aceste condiții nu sînt decât produsul epocii burgheze. Literatura revoluționară care a însoțit aceste prime mișcări ale proletariatului este în mod necesar reacționară prin conținutul ei. Ea propovăduiește un ascetism general și un egalitarism primitiv.

⁸⁰ „Filozofia mizeriei”. — *Nota trad.*

⁸¹ Babeuf, François-Nöel (*Gracchus*) (1760—1797) — revoluționar francez, reprezentant eminent al comunismului utopic, conducător al „conspirației egalilor”. — *Nota red. (ed. 1966)*

Sistemele socialiste și comuniste propriu-zise, sistemele lui Saint-Simon⁸², Fourier, Owen etc., apar în prima perioadă, încă nedezvoltată a luptei dintre proletariat și burghezie, pe care am descris-o mai sus (vezi „Burghezie și proletariat“).

Inventatorii acestor sisteme văd, ce-i drept, antagonismul dintre clase, precum și acțiunea elementelor dizolvante din însăși societatea dominantă. Dar de partea proletariatului ei nu zăresc nici o activitate istorică proprie, nici o mișcare politică specifică lui.

Deoarece dezvoltarea antagonismului de clasă merge în pas cu dezvoltarea industriei, ei nu găsesc în societate nici condițiile materiale pentru eliberarea proletariatului și caută o știință socială, legi sociale, pentru a crea aceste condiții.

Locul activității sociale trebuie să-l ia activitatea lor inventivă personală; locul condițiilor istorice ale eliberării — condiții fanteziste; locul organizării treptate a proletariatului ca clasă — o organizare anume născocită a societății. Viitoarea istorie a lumii se reduce pentru ei la propagarea și la realizarea practică a planurilor lor sociale.

Ei își dau seama, ce-i drept, că planurile lor reprezintă, înainte de toate, interesele clasei muncitoare, ale celei mai năpăstuite clase. Proletariatul există pentru dînșii numai sub acest aspect, al clasei celei mai năpăstuite.

Forma nedezvoltată a luptei de clasă, ca și propria lor poziție în viață, îi face însă să se creadă mai presus de acest antagonism de clasă. Ei vor să îmbunătățească situația tuturor membrilor societății, chiar și pe a celor foarte bine situați. De aceea ei apelează neconștient la întreaga societate fără deosebire, ba chiar de preferință la clasa dominantă. După părerea lor ajunge să le înțelegi sistemul pentru a recunoaște că e cel mai bun plan cu puțință al celei mai bune societăți cu puțință.

Ei resping de aceea orice fel de acțiune politică și mai cu seamă revoluționară; ei vor să-și atingă țelul pe cale pașnică și încearcă prin mici experiențe, sortite, firește, eșecului, prin puterea exemplului să croiască drum noii evanghelii sociale.

Această descriere fantezistă a societății viitoare, datînd dintr-o epocă în care proletariatul este încă foarte puțin dezvoltat, cînd el însuși concepe încă în chip fantezist propria sa poziție, — este produsul primelor aspirații pline de presimțire ale proletariatului către o prefacere generală a societății.

Scrierile socialiste și comuniste conțin însă și elemente critice. Ele atacă întreaga temelie a societății existente. Ele au oferit deci un material foarte prețios pentru luminarea muncitorilor. Tezele lor pozitive cu privire la societatea viitoare, ca, de pildă, desființarea opoziției dintre oraș și sat, a familiei, a cîștigului privat, a muncii salariate, proclamarea armoniei sociale, transformarea statului într-o simplă administrare a producției, — toate aceste teze ale lor nu exprimă decît necesitatea dispariției antagonismului de clasă, care începe abia să se dezvolte și pe care ei îl cunosc numai sub prima sa formă, vagă și nedefinită. De aceea înseși aceste teze mai au încă un sens pur utopic.

Însemnătatea socialismului și a comunismului critico-utopic se află în raport invers cu dezvoltarea istorică. În măsura în care lupta de clasă se dezvoltă și capătă forme bine conturate, această tendință fantezistă de a se situa deasupra luptei de clasă, această combatere

⁸² *Saint-Simon, Claude Henri* (1760—1825) — socialist utopic francez; a criticat orînduirea capitalistă și a chemat la o reorganizare socială a societății; a considerat că în noua societate toți oamenii vor trebui să muncească, iar rolul fiecăruia trebuie să corespundă succesului muncii; a avansat ideea de alianță a industriei și științei și cea a producției planificate și centralizate. Totuși, Saint-Simon nu a înțeles rolul proletariatului și a nutrit iluzia că socialismul se va instaura, ca urmare a propagării ideilor sale, cu ajutorul membrilor claselor avute.

fantezistă a ei pierde orice valoare practică, orice îndreptățire teoretică. De aceea, dacă în multe privințe fondatorii acestor sisteme au fost revoluționari, apoi discipolii lor alcătuiesc întotdeauna secte reacționare. Ei păstrează neclintite vechile concepții ale dascălilor lor fără a ține seama de dezvoltarea istorică a proletariatului. De aceea ei caută în mod consecvent să slăbească din nou lupta de clasă și să împace antagonismele. Ei tot mai vizează realizarea, cu titlul de experiență, a utopiilor lor sociale, întemeierea unor falanster răzlețe, fondarea de home-colonies, înființarea unei mici Icarii⁸³, ediție în format redus a noului Ierusalim; iar pentru construirea tuturor acestor castele în Spania ei sînt nevoiți să facă apel la filantropia inimilor și pungilor burgheze. Treptat, treptat ei cad în categoria socialiștilor reacționari sau conservatori descriși mai sus, deosebindu-se de aceștia numai printr-o pedanterie mai sistematică, printr-o credință superstițioasă și fanatică în efectul miraculos al științei lor sociale.

De aceea ei se opun cu îndârjire oricărei mișcări politice a muncitorilor, care, după părerea lor, nu poate proveni decît dintr-o totală lipsă de credință în evanghelia cea nouă.

Oweniștii în Anglia, fourieriștii în Franța sînt unii împotriva cartiștilor⁸⁴, alții împotriva reformiștilor⁸⁵.

IV

Poziția comuniștilor față de diferitele partide de opoziție

După cele spuse în capitolul II, poziția comuniștilor față de partidele muncitorești deja constituite, adică poziția față de cartiștii din Anglia și față de adepții reformei agrare din America de Nord, se înțelege de la sine.

Comuniștii luptă pentru înfăptuirea scopurilor și intereselor imediate ale clasei muncitoare, dar ei reprezintă totodată viitorul mișcării în mișcarea prezentă. În Franța comuniștii se alătură partidului socialist-democrat⁸⁶ împotriva burgheziei conservatoare și

⁸³ Falanster era numele coloniilor socialiste imaginate de Charles Fourier; Icaria este numele dat de Cabet țării sale utopice și mai tîrziu coloniei sale comuniste din America. [Nota lui Engels la ediția engleză din 1888.]

Home-colonies (colonii în interiorul țării) este numele dat de Owen societăților sale comuniste model. Falanster era numele palatelor sociale imaginate de Fourier. Icaria era numele țării fanteziste utopice a cărei organizare comunistă a descris-o Cabet. [Nota lui Engels la ediția germană din 1890.]

⁸⁴ Cartiști — adepți ai cartismului, mișcare politică a muncitorilor englezi din deceniul al 4-lea și pînă în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea; cartismul milita pentru traducerea în viață a Cartei poporului, care revendica democratizarea orînduirii de stat a Angliei. Deviza muncitorilor era: „Puterea politică — mijlocul nostru, fericirea socială — scopul nostru“ (Engels). Despre însemnătatea mișcării cartiste Lenin a spus că este „cea dintîi mișcare revoluționară proletară, mișcare largă, cu adevărat de masă, încheagată politicește“ (Lenin. Opere complete, vol. 38, București, Editura politică, 1966, ed. a doua, p. 304). — Nota red. (ed. 1966)

⁸⁵ Reformiștii — adepții ziarului parizian „La Réforme“, care milita pentru instituirea republicii și pentru reforme democratice și sociale. — Nota red. (ed. 1966)

„La Réforme“ — cotidian francez, organ de presă al unei grupări politice a democraților mic-burghezi și al republicanilor în frunte cu Ledru-Rollin; la această grupare au aderat socialiștii mic-burghezi, sub conducerea lui Louis Blanc. „La Réforme“ a apărut la Paris din 1843 pînă în 1850. — Nota red. (ed. 1966)

⁸⁶ Acest partid era reprezentat atunci în parlament de Ledru-Rollin, în publicistică de Louis Blanc, iar în presa zilnică de ziarul „La Réforme“. Prin denumirea de „social-democrație“, inventatorii acestei denumiri desemnau o anumită parte a partidului democrat sau republican, cu o nuanță mai mult sau mai puțin socialistă. [Nota lui Engels la ediția engleză din 1888.]

radicale, fără a renunța însă prin aceasta la dreptul de a avea o atitudine critică față de frazele și iluziile care își au obârșia în tradiția revoluționară.

În Elveția ei sprijină pe radicali, fără a pierde însă din vedere că acest partid se compune din elemente contradictorii, în parte socialiști democrați, în înțelesul francez, în parte burghezi radicali.

Printre polonezi, comuniștii susțin partidul care consideră revoluția agrară ca o condiție a eliberării naționale, același partid care a fost sufletul insurecției din Cracovia în 1846⁸⁷.

În Germania, atunci când burghezia are o atitudine revoluționară, partidul comunist luptă alături de ea, împotriva monarhiei absolute, a proprietății funciare feudale și a spiritului mic-burghez.

Nici o clipă însă partidul nu încetează să dezvolte printre muncitori o conștiință cât mai limpede asupra antagonismului ostil dintre burghezie și proletariat, pentru ca muncitorii germani să poată preface de îndată condițiile sociale și politice, pe care trebuie să le aducă cu sine dominația burgheziei, în tot atâtea arme împotriva burgheziei, astfel ca după răsturnarea claselor reacționare în Germania să înceapă imediat lupta împotriva burgheziei însăși.

Asupra Germaniei își îndreaptă comuniștii atenția în primul rând, pentru că Germania se află în ajunul unei revoluții burgheze și pentru că ea va săvârși această revoluție în condiții, în genere, mai înaintate ale civilizației europene și cu un proletariat mult mai dezvoltat decât Anglia în secolul al XVII-lea și Franța în secolul al XVIII-lea, și deci revoluția burgheză germană poate fi numai prologul direct al unei revoluții proletare.

Într-un cuvânt, comuniștii sprijină pretutindeni orice mișcare revoluționară împotriva orînduirii sociale și politice existente.

În toate aceste mișcări ei pun pe primul plan, ca problemă fundamentală a mișcării, problema proprietății, indiferent de forma mai mult sau mai puțin dezvoltată pe care aceasta ar avea-o.

Partidul care în Franța își zicea pe atunci socialist-democrat era cel reprezentat politicește de Ledru-Rollin, iar în publicistică de Louis Blanc; între el și social-democrația germană de azi era deci o deosebire ca de la cer la pământ. [Nota lui Engels la ediția germană din 1890.]

Ledru-Rollin, Alexandre Auguste (1807—1874) — publicist și om politic francez, unul dintre conducătorii democrațiilor mic-burghezi; redactor al ziarului „La Réforme”; în 1848 ministru de interne în guvernul provizoriu și membru al comisiei executive; deputat în Adunarea națională constituantă și în cea legislativă; șeful montagnarzilor; după demonstrația de la 13 iunie 1849 a emigrat în Anglia. — *Nota red (ed. 1966)*

Blanc, Jean Joseph Louis (1811—1882) — socialist mic-burghez, ziarist și istoric francez; în 1848, membru al guvernului provizoriu și președinte al comisiei de la Luxemburg; s-a situat pe o poziție de conciliere între clase și de pactizare cu burghezia; în august 1848 a emigrat în Anglia și a fost unul dintre conducătorii emigrației mic-burgheze de la Londra. — *Nota red (ed. 1966)*

⁸⁷ La 22 februarie 1846 democrații revoluționari polonezi din statul liber Cracovia, supus, după 1815, controlului comun al Austriei, Rusiei și Prusiei, s-au răscolat, au format un guvern național și au lansat un manifest cerînd desființarea servituților feudale. Insurecția a fost reprimată la începutul lunii martie 1846.

În februarie 1846 s-a pregătit în toate provinciile poloneze o răscoală care avea drept țel eliberarea națională a Poloniei. Printre inițiatorii ei se aflau în special democrații-revoluționari polonezi. Datorită trădării săvârșite de unele elemente din rîndul micii nobilimi și arestării conducătorilor ei de către poliția prusiană, insurecția generală a fost totuși zădărnicită, izbucnind numai unele tulburări izolate cu caracter revoluționar, cum au fost cele din statul liber Cracovia și cele din rîndul țăranilor ucraineni din Galiția. Folosind antagonismele de clasă și naționale dintre mica nobilime și țăranii, autoritățile austriece au reușit uneori să provoace ciocniri între unitățile armate ale micii nobilimi rebele și țăranii răscolți. După reprimarea insurecției din Cracovia a fost înăbușită cu cruzime și mișcarea țărănească din Galiția. În noiembrie 1846 Austria, Prusia și Rusia au semnat un tratat prin care Cracovia a fost anexată Austriei. — *Nota red (ed. 1966)*

În sfârșit, comuniștii militează pretutindeni pentru unire și înțelegere între partidele democratice din toate țările.

Comuniștilor le repugnă să-și ascundă vederile și intențiile. Ei declară fățiș că țelurile lor pot fi atinse numai prin doborârea violentă a întregii orânduiri sociale de până acum. Să tremure clasele dominante în fața unei Revoluții Comuniste. Proletarii n-au de pierdut în această revoluție decât lanțurile. Ei au o lume de câștigat.

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!